

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 3 25. januarja 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojskih starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih, Ziva Drole

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Iz logov kobariških
stran 5

Resničnost, ki je
postala legenda
stran 6

Pomembno je verjeti
ljudem in biti človek
stran 10 in 11

Seja predsedstva ZZB NOV Jugoslavije

Dne 23. januarja je bila v Beogradu seja predsedstva ZZB NOV Jugoslavije, prva po VIII. kongresu ZZB NOV Jugoslavije v Budvi, kjer so – med drugim – sprejeli program dela za naslednja štiri leta. O seji, ki mu je na predlog Koste Nađa, predsednika zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, predsedoval delegat iz Bosne in Hercegovine Ahmet Šehović, bomo obširneje poročali v prihodnji številki TV-15.

Startni strel nekdanjega komandanta Kokrškega odreda Janka Prezlja je minulo nedeljo pognal po dupljanskih smučinah okoli 1300 smučarjev tekačev v devetih starostnih skupinah na 15 in 30 kilometrov dolgi progi. Poleg pionirjev, članov in članic so krenili na nekoliko krajšo pot tudi pripadniki JLA, teritorialne obrambe in UJV. Vse pa je vodila smučina mimo nekaterih spominskih obeležij, ki so jih krajinam postavili v spomin na padle borce Kokrškega odreda.

Letošnji prvi tovrstni smučarski maraton v Sloveniji, lahko zapišemo, je popolnoma uspel. Poti, po katerih so se med NOB borili borci Kokrškega odreda, so ponovno zaživele in v njih je bilo čutiti veliko mero borbenosti, elana in samopremagovanja od najmlajših pa do najstarejših udeležencev četrtega smučarskega maratona »Po poteh Kokrškega odreda«, med katerimi je bil najmlajši komaj petletni tekmovalec iz Medvoda, najstarejši pa zagotovo 67-letni Srečko Šorli, nekdanji borec Kokrškega odreda

Včasih pravimo, da so naši gozdovi en sam pomnik narodnoosvobodilnega boja. Jek orožja je v njih sicer zamrl, na stezah pa je ostal revolucionarni nemir, iz leta v leto znova pomlajen in vse bolj številan.

Tudi množične prireditve, kakršni sta recimo smučarski maraton po poteh Kokrškega odreda in tisti, ki se vije po Trnovskem gozdu, mnogo prispevajo k oživiljanju nepozabnega obdobja zgodovine našega naroda. Čas, v katerem živimo, nas pogosto zastruplja z nezdravim življenjem. Plemeniti ga delo, slabi pa revna telesna pripravljenost. Na srečo se zdi, da v zadnjih letih vse bolj zaznavamo prednosti, ki jih ima zdrav duh v zdravem telesu. Pa vendar moramo ugotoviti, da na področju množične rekreativnosti, ki je oplemeniten s simboli naše oborožene in zmagovite revolucije, nismo naredili vsega tistega, kar bi lahko – čeprav je bilo veliko storjenega. Vse preveč radi se zadovoljimo že s samo zapisano parolo, ki je moto posamezni prireditvi, prave vsebine, ki jo moto izraža pa ne uspemo izdelati. Tako se zgodi, da se nekaj sto ali nekaj tisoč-glava množica požene po nekdanjih partizanskih stezah, ne da bi kaj več vedela o zgodovini narodnoosvobodilnega boja tega območja. Zgodi se, da si na govorniškem odru sledijo pogovori o tem, kako je nekdo zmagoval maratonsko pot, kako je uspel doseči tako visoko mesto, pozabimo pa predstaviti vrsto tistih borcev, ki so se na teh območjih nekoč bojevali. Pogosto poudarjamo veličino epopeje naših narodov in narodnosti. Pri predstavitvi njihovih nosilcev se zadovoljimo z občasnimi pozornostmi ob praznikih, iz redkih radijskih ali televizijskih oddaj na to temo ali v še bolj redkem tisku, ki se ukvarja izključno s prikazovanjem obdobja NOB. Množične prireditve, katerih vodilo so izročila našega narodnoosvobodilnega boja, bi morali torej v prihodnje vsebinsko dodelati in jim poleg sicer tako pomembne rekreativne vsebine dodati še dragoceno ideološko plat.

★

Prva priložnost je tu: Trnovski maraton.

Silvo Teršek

Fantek in njegova vas

Utrinek k »Seštevanje žrtev je trpko opravilo«, 2. številka TV-15

Spoštovani tovariš Ivan Jan!

Piše vam Janez Tomšič, kontraadmiral v pokoju. Stanujem v Splitu in sem avtor knjig »NOB na Jadranu« in »Slovenski pomorščaki«. Trenutno raziskujem življenjepis Louisa Adamiča in njegovo pomoč jugoslovanskim pomorščakom med narodnoosvobodilnim bojem v ZDA. Pred kratkim sem dobil od Partizanske knjige vašo knjigo »Dražgoška bitka«. Čestitam vam za vaše delo, s katerim ste našim potomcem zapisali in ohranili resnico o Cankarjevem bataljonu in gorenjskih krajih, kjer se je ta bataljon, skupaj s Gorenjci, bojeval. Ko sem na strani 152 prebiral vaše zapise o Janezu Lušinu-Malem, danes polkovniku JLA, sem se spomnil Adamičeve knjige »Ma native land« (Moja rojstna domovina), ki je leta 1943 izšla v Londonu in New Yorku. V poglavju te knjige »A boy and his village« (Fantek in njegova vas) Adamič pripoveduje:

»Poleti 1932 sva bila Stelle in jaz na Bohinjskem jezeru. Hodila sva na dolge izlete po hribovitih poteh. Neko jutro sva prečkala ozko pot med dvema vrhovoma in se spuščala v dolino, ki nas je vabila z višine. Prišla sva v vas imenovano Dražgoše.

To je ena večjih slovenskih vasi; imela je približno osemdeset hiš z okrog 450 prebivalci. Starejši kmet, ki sem ga nagovoril, naju je ponosno odpeljal v cerkev in nama pokazal baročni oltar iz leta 1658.

Večina vaščanov je revna in komaj sestavlja kraj s krajem. Toda vas je bila zelo privlačna. Rože so rasle iz loncev in škatel na oknih prijaznih hiš. Kosilo v vaški gostilni blizu cerkve je bilo dobro. Vsakdo, ki naju je srečal, je bil presenečen, ker sva bila iz Amerike. Pogovarjal sem se z Dražgoščani, ki so imeli sorodnike v Clevelandu, Pittsbourgu in Iron Rangeu. Radovedno so me spraševali, ali jih poznam.

domačega platna in zakrpane kratke hlače, dolge do podkolen. Svoje oguljene čevlje je na pol zaril v cestni prah.

»Ali ni čudovit?« je vzkliknila Stella po angleško. Fantek ni razumel njenih besed, je pa vedel, da sva ga bila vesela.

»Kako ti je ime?« sem ga vprašal po slovensko.

»Janezek«, je odgovoril.

»Ja-ne-zek« je ponovila Stella malo nerodno.

»Džoni« sem ji prevedel. Fantek je očevidno vedel, da sva Amerikanca.

»Moj stric Janez je tudi v Ameriki,« je rekel. S Stello sva ga molče gledala. Široko odprte plave oči so izžarivale sonce in veselje. Neprenehoma se je živahno smehljajal. Njegov pogled se je ustavil na divji rožici ob robu ceste. Z okroglimi prsti je segel po njej, jo malo otresel in jo dal Stelli. Potem pa je naenkrat vzkliknil »zbogom« in zbežal. Ko sva se vrnila v hotel ob jezeru, je Stella dala rožico v vazo. Kasneje jo je stisnila v knjigo. Še danes jo ima. Še mnogo let po tem srečanju

Janez Lušina-Mali, ko je bil star 16 let

sva se pogostoma spomnila Janezka in razmišljala, kako mu gre. Stella je rada govorila: »Sedaj mora biti star šest, osem, morda dvanajst let!«

★

Spomladi leta 1941, ko so nacisti in fašisti zasedli Jugoslavijo, so Nemci prišli tudi v Dražgoše. Približno petnajst mesecev zatem sem sprejel v Ameriki sporočilo, da so Nemci v začetku leta 1942 uničili vas Dražgoše. Dne 31. decembra 1941 je prišla proti večeru precej številna četa slovenskih gverilcev, umikajoča se pred hudim mrazom in visokih hribov v vas. Razmestili so se po vaških hišah. Vaščani so kljub strahu pred posledicami radi pomagali gverilcem.

Nacistična vojska je bila razmeščena v približno pet kilometrov oddaljeni postojanki. Čim so Nemci zvedeli, da so gverilci v vasi, so 9. januarja začeli s topništvom obstreljevati Dražgoše. Tako so v dveh dneh uničili približno tretjino hiš in zgradb v vasi. Ko so začeli streljati na vas, je velik del žena in otrok ter nekaj moških zapustilo vas in se umaknilo v hribe. Ko je spomladi sneg skopnel, so našli njihova trupla. Zmrznili so v snegu. Večina vaščanov pa je ostala v vasi. Ubogali so svojo vest in branili svoje domove.

V nedeljo 11. januarja je nacistična pehota, okrepljena s tanki, oklopnimi avtomobili in s težkim topništvom izvršila splošni napad na Dražgoše. Partizani so se borili, uničili in ranili približno sto Nemcev ter se med bojem umaknili iz vasi v hribe. Z njimi je odšlo mnogo vaščanov, mož in fantov, ki so se skupaj z njimi bojevali. Ko so Nemci zavzeli vas, je bilo v njej še okrog stošestdeset ljudi. Ukazali so jim, naj prinesejo iz hiš vse, kar je bilo vrednega in to naložijo na tovarnjake. Tudi zlati baročni oltar so Nemci odpeljali iz vaše cerkve. Prašiče, govedo in kokoši so na kraju samem poklali in odpeljali na tovarnjakih. Prazne hiše in gospodarska poslopja so zažgali ali uničili z granatami in dinamitom. Vas so zastražili. Žene in manjše otroke so zbrali skupaj. Kaj se je z njimi zgodilo, poročilo ni govorilo.

Vse moške, starejše od dvanajst let, so odpeljali v vrt župnišča in jih s strojnimi postrelili. Poročilo ni navedlo števila žrtev, jaz pa menim, da jih je bilo štirideset ali petdeset.

»Janezek« je vzkliknila Stella, ko sem ji povedal, kaj se je zgodilo v Dražgošah. Nisva vedela za usodo fanta. Mogoče je zmrznil bežeč v hribe z vaščani, mogoče je bil ubit v župniškem vrtu. Če je še živ, je star približno petnajst let. Mogoče je zapustil vas skupaj z gverilci, še preden so jo zasedli Nemci. Bojim se, da je Janezek mrtev. Pa vendar se vedno znova nadejava in zopet nadejava, da je še živ. V pogledu njegovih plavih oči, ko je ljubko dajal mali cvet Stelli, je bila nada vse Slovenije.

PRIPIS UREDNIŠTVA: Junak Adamičeve črtice Janez Lušina-Mali (»fantek«) je bil naš gost v prejšnji številki TV-15, v pogovorih, v zapisu »Seštevanje žrtev je trpko opravilo«.

Mati Hermanca

Borci preprosto ne moremo najti besed, ki bi dovolj globoko povedale veličino njenega dela za NOB

Pred štirimi leti (kako hitro mine čas!), smo se ob prisotnosti številnih domačinov in borcev, predvsem iz Lackovega odreda, poslovili od Matilde Pečnik-Hermanove mame.

To je bila preprosta kmečka žena in mati, v najtežjih časih polna vzpodbudnih besed, humorja in volje, ki je bila preprosto nalezljiva. Kot večina kmečkih žena s Kozjaka, Ojstrice ali Pohorja, je tudi ona med narodnoosvobodilno vojno vedela, kod vodi njena pot.

O njenem delu je takrat, ko smo se poslavljali, spregovoril partizanski aktivist in borec Ivo Skrlovnik:

Čeprav smo vedeli, da se vsako življenje enkrat preneha, je dejal, nam je dvakrat težko, ko se poslavljamo od človeka – matere, ki ji je bila prirojena še posebna toplina in odkritosrčnost. Nikoli ni omahovala, tudi v najtežjih trenutkih ne, dati zavetja, tolažilne besede in hrane borcem. Če smo potrkali tu, smo srečali nič zaskrbljeno, nič preplašeno – pravo partizansko mater. Takšni so bili vsi na kmetiji! Tu smo se vedno pošteno in odkrito pomenili o našem boju, nalogah in dolžnostih.

Takšno zavzeto sodelovanje je pogojevalo, da je bil v neposredni bližini, torej na vrhu Pernic, dalj časa tudi sedež okrajnega odbora OF.

Kdor tega ni doživel, skoraj ne more razumeti, kaj nam je takrat pomenila prijazna in ohrabrujoča beseda kmečke matere. Še posebej borcu! Borci preprosto ne moremo najti besed, ki bi dovolj globoko povedale veličino njenega dela za NOB.

Hermanova mama, ena izmed partizanskih mater, počiva na perniškem pokopališču, le nekaj metrov od spomenika padlim borcem Lackovega odreda – ob tistih, ki jih je poznala in jim pomagala ustvarjati naš današnji čas.

KRISTL VATL

Goreče Dražgoše

Toda najprijaznejši dogodek sva doživela, ko sva zapuščala Dražgoše. Na cesti sva srečala fantka, ki se je zaustavil pred nama. Gledal naju je in se smejal. Star je bil okrog štiri leta, krepak, rdečeličen, s čopom zlatoslamnatih las in poln zdravja. Imel je srajco iz

Eden izmed najboljših spominov na leto 1978 je prav gotovo dan, ko sem bil na Triglavu. Bilo je to na njegov praznik! V partizanski uniformi sem bil s titovko na glavi in odlikovanja sem si pripel na prsi! Tu sem srečal kar nekaj borcev narodnoosvobodilne vojne in med njimi je bil Rudi Avbelj... Lep je ta naš očak Triglav.

RUDI SKUPEK
Dol Suhadol 25, p. Brusnice

Po ustanovitvi prvih odborov posameznih enot NOV in POS se je pokazala tudi potreba po koordinacijskem odboru, ki bi delo posameznih odborov usklajeval. Tako se je pri Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije ustanovil koordinacijski odbor. S sedanjim predsednikom tega odbora, tovaršem Francijem Kolarjem smo spregovorili o nekaterih dejavnostih koordinacijskega odbora ter o delu in pomembnih prispevkih odborov enot NOV in POS ter odborov OF za ohranjanje resnic narodnoosvobodilnega boja, za ohranjanje zgodovinskih dejstev ter tudi za ohranjanje revolucionarnega izročila novim generacijam skozi pričevanja, spomine in še posebno skozi pisano besedo.

»Ta odbor usklajuje tiste dejavnosti odborov posameznih enot in služb NOV in POS, ki imajo skupen pomen...« nam je povedal uvodoma tovarš Kolar ter orisal nastajanje prvih odborov enot NOV in POS. Ti so zvečine začeli delovati občasno ob pripravah na posamezne večje proslave, vsekakor pa je na ustanavljanje stalnih odborov vplivalo tudi nekaj velikih praznov, kot so bile tiste pred več kot dvajsetimi leti v Dolenjskih toplicah, na Ostrožnem in v Okroglici na Primorskem. Med samimi borci in kasneje tudi v republiškem odboru ZZB NOV Slovenije je prevladalo spoznanje, da so t.i. domicilni odbori prava oblika za združevanje nekdanjih tovarišev v boju, ki lahko še kako pripomore k ohranjanju teh tovariških vezi. Zato je prešlo delo domicilnih odborov v programe ZZB NOV z natančnejše določenimi usmeritvami. Odbori enot in služb NOV in POS imajo dandanes že tridesetletno tradicijo – delovno zgodovino, sedanja oblika dela pa velja že neko 20 let.

Iz dela odborov enot in služb NOV in POS

Ohraniti pričevanja zgodovini

Brigadnih, odrednih, bataljonskih in odborov služb NOV in POS je danes že blizu 100, če pa bi prišteli še odbore OF in nekatere druge, bi vseh skupaj našli že blizu 300.

Naloge koordinacijskega odbora odborov enot in služb NOV in POS pri RO ZZB NOV Slovenije so se sčasoma izkristalizirale. Ena od pomembnih pobud tega odbora je bila ustanovitev knjižnice NOV in POS, ki ni ne le zaživel, ampak je uspešno posegla v obravnavanje časa med narodnoosvobodilno borbo.

Na vprašanje, kako so poskili ljudi, avtorje, ki so bili pripravljeni zagristi v odgovorno in nelahko delo pisanja s podatki in dokumentacijo podprtih del o narodnoosvobodilnem boju, je tovarš Kolar opozoril na dejstvo, da je bilo še pred ustanovitvijo knjižnice NOV in POS kar nekaj avtorjev, ki so že pisali o dogodkih iz NOB iz lastnega, notranjega nagiba. Med njimi je bilo tudi nekaj takih, ki so ustvarili na to temo umetnine velike literarne vrednosti. Kasnejša dela o posameznih enotah, območjih partizanskega boja in dogodkih so že spodbujali

domicilni odbori, pri čemer pa so bila (in so seveda še vedno) izrednega pomena navodila, oziroma strokovni napotki strokovnjakov za

zgodovino delavskega gibanja in NOB ter drugih, ki so v ta namen pripravili celo priročno knjižnico za pomoč avtorjem. Tako koordinacij-

ski odbor, kakor tudi posamezni odbori, so stopali v stik z avtorji, ki so se pri pisanju podobnih del že izkazali; pojavila pa se je še cela vrsta novih imen.

Vrsta spremljajočih okoliščin je še ugodno vplivala na nastajanje omenjene knjižnice. Tako je velik delež prispevala oddaja »Se pomnite tovariši« na ljubljanskem radiu, tako so dajali pobudo tudi številni nujni pripomočki kot na primer »Zbornik dokumentov« (ljubljanske izpostave vojnogodovinskega instituta), zbornik fotografskih dokumentov ter še nekatera temeljna dela.

Tako koordinacijski odbor kot tudi odbori, so prišli do spoznanja, da obsežnega dela, kakšno naj bi bilo delo za knjižnico NOV in POS, nikakor ne bi mogli opraviti sami poklicni strokovnjaki (saj bi bilo to že fizično nemogoče) zato je bilo nujno potrebno pridobiti nove ljudi. Izoblikoval se je kar širok krog sodelavcev-avtorjev, pri čemer pa je potrebno posebej omeniti še mnogo širši krog tistih, ki zbirajo zgodovinsko gradivo, organizacijsko in tehnično prispevajo velik delež, čeprav se nikoli ne pojavijo kot avtorji.

Tovariš Kolar je ob razlagi o nastanku in rasti knjižnice NOV in POS opozoril še na moment različno pišočih avtorjev, ki zbrano gradivo uporabijo na različne načine in poglede na NOB. Tako nekateri obravnavajo dogodke, ki jih opisujejo, strogo z vojaškega stališča, drugi s psihološkega, tretji s socialnega...

Ta raznolikost je dobrodošla, ker daje več možnosti, da bo zajeto obdobje narodnoosvobodilne borbe iz kar najrazličnejših zornih kotov.

Nenavsezadnje pa je popolnoma jasno, da ni posameznika, ki bi s svojo znanstveno, umetniško in delovno sposobnostjo mogel predstaviti vse tisočere odtiske narodnoosvobodilnega boja in to nepristransko, objektivno.

Kar zadeva druga podobna prizadevanja koordinacijskega odbora, je tovarš Kolar omenil tista, ki segajo že deset let nazaj – za ustanavljanje odborov OF – ob čemer je vzniknila tudi knjižnica OF; vendar pa gre s tem pisanjem dosti težje kot s tistim za zbirko-NOV in POS. Prvi od vzrokov je vsekakor ta, da je dosegljiva dokumentacija s tega področja neprimerno pomanjkljivejša od tiste za oborožene enote NOV, ker je bil ilegalni boj sila raznolik in konspirativen. S tega področja znanost tudi še ni opredelila in znanstveno obdelala koalicije OF, sistema poveljevanja, zvez, psiholoških motivov, politične zgodovine... morda je minil še prekratek čas, da bi z vseh teh obzorij lahko imeli celovitejši pregled nad ilegalnim delom v NOB. In vendar... Dela in nalog je tudi pri samo dveh tokrat opisanih dejavnostih še mnogo, nedvomno pa bodo velik delež prispevali nekdanji borci in aktivisti, ki še vedno neutrudno zbirajo zgodovinsko gradivo, pišejo spomine...

B. Ž. J.

Dve seji 24. januarja

Seja komisije za socialno-zdravstvena vprašanja pri RO ZZB NOV Slovenije in seja Komisije za vprašanja borcev NOV Skupščine SR Slovenije

Seji obeh komisij sta bili v sredo, 24. januarja in sta obravnavali med drugim tudi borčevska vprašanja.

Tako so na seji komisije za vprašanja borcev NOV pri Skupščini SRS obravnavali poleg predloga za izdajo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o starostnem zavarovanju kmetov z osnutkom, predloga za izdajo zakona o naravni in kulturni dediščini, ter predloga programa dela zbora združenega dela, zbora občin in družbenopolitičnega zbora Skupščine SR Slovenije za leto 1979 še predlog za izdajo zakona o spominskem parku Trežbe-Kumrovec in informacijo Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja SR Slovenije o gmotnem položaju upokojenih borcev-udeležencev NOV. O obeh bomo zapisali v prihodnji številki našega časnika.

Socialno-zdravstvena komisija pri RO ZZB NOV Slovenije je razpravljala o zaključnem poročilu priznanja posebne dobe v dvojnem štetju s pričami ter predlog zakona o starostnem zavarovanju kmetov. Tudi o tem bomo na kratko pisali v prihodnji številki (na tej strani).

B. Ž. J.

Od 16. do 18. februarja zimski spominski pohod na Stol

Letošnji pohod po zasneženih poteh na Stol bo v dneh od 16. do 18. februarja. Pohod organizira koordinacijski odbor planinskih društev jeseniške občine in občinskega odbora ZZB NOV Jesenice v spomin na junjski boj Jeseniške čete 20. februarja leta 1942, ko se je ta partizanska enota na najvišjem vrhu Karavank spopadla s številčno mnogo močnejšim sovražnikom in ko je v borbi padel partizan Jože Koder. (Jeseniška četa je stela 38 borcev, vodil pa jih je komandant Polde Stražišar). Kakor je znano, je ta manifestacija prerasla v vsakoletni zimski pohod iz prvega spominskega pohoda, ki so ga organizirali člani alpinističnega odseka pri Planinskem društvu Jesenice leta 1962, ob 20-letnici omenjene bitke. Od prvega pohoda, ki se ga je udeležilo 51 planincev in preživeli borci februarke bitke na Stolu, je do lanskega leta število pohodnikov naraslo na 4468! Zadnjih pohodov se v vse večjem številu udeležujejo šolska mladina, taborniki, graničarji, člani Zveze slepih, pripadniki te-

ritorialnih enot in še številni drugi.

Letošnji pohod bo potekal takole:

V petek, 16. februarja, bo najprej pohod šolske mladine iz jeseniške in radovljiške občine do Valvazorjevega doma. Učenci bodo krenili na pohod iz dveh smeri in sicer izpred spomenika talcev v Mostah in izpred osnovne šole karavanskih kurirjev na Koroški Beli. Ta pohod nosi ime »Po poteh Cankarjevega bataljona«. Ob 11. uri se bodo učenci po zaključnem pohodu zbrali na proslavi pred Valvazorjevim domom. Učencem bo spregovoril udeleženec februarke bitke na Stolu Ivan Vovk-Zivan. Drugi del proslave bo pred graničarsko karavlo, kjer bo mladim spregovoril predstavnik graničarskih enot. Za proslavo bodo pripravili tudi kulturni program, ki ga bodo izvedli člani mladinskega pevskega zbora OŠ Prežihov Voranc in recitatorji OŠ Tone Čufar z Jesenic.

V soboto in nedeljo bo na vrsti pohod ostalih udeležencev na vrh Stola. Organizatorji upajo, da jim bo vreme

naklonjeno in da v tem času ne bo na pobočjih Stola preveč snega. V primeru slabih vremenskih razmer bo pohod od Valvazorjevega doma preko planin pod Stolum nazaj do Valvazorjevega doma. Takšna odločitev je na mestu, saj je Stol v snegu in neurju izredno nevaren.

Lani je bil zaradi obilice snega na Stolu pohod mesec dni kasneje – in sicer konec marca. Letos upajo, da teh nepotrebnih zapletov ne bo. Alpinisti in gorski reševalci

bodo še pred pohodom dobro utrdili pot, v dneh pohoda pa bo le-ta dobro označena, markirana in na nevarnih mestih zavarovana.

Organizatorji še posebej opozarjajo, da se morajo vsi pohodniki ravnati po navodilih gorskih reševalcev in alpinistov. Predvsem se ne smejo oddaljevati od kolone in smeri pohoda, kajti na pobočju Stola povsod prežijo nevarne pasti. Prav tako se morajo udeleženci pohoda primerno obleči, (na sebi morajo imeti toplo zimsko

obleko, s seboj pa kalorično hrano in pijačo – ne alkohola!).

Poleg tega morajo s seboj vzeti rokavice, čevlje s profiliranimi podplati, po možnosti pa tudi dereze, cepin in smučarske palice. Pohod na Stol je v zimskem času zahtevna tura, zato naj se ga udeležijo le kondicijsko utrjeni planinci.

V obeh dneh pohoda bosta pri Valvazorjevem domu in pri Prešernovi koči na Stolu proslavi. Pri Valvazorjevem domu bo proslava v soboto in nedeljo ob 13. uri in 30 minut. V soboto bo zbranim udeležencem pohoda spregovoril predsednik Planinske zveze Slovenije dr. Miha Potočnik, v nedeljo pa predsednik občinske konference ZSMS Jesenice Slavko Mežek.

V kulturnem programu bodo nastopili pevci okteta iz Žirovnice, dekliški pevski zbor iz Žirovnice in recitatorji skupine Izvir in DPD Svoboda Javornik-Koroška Bela. Pri Prešernovi koči na Stolu pa bo v obeh dneh zbranim spregovoril predstavnik Planinskega društva Jesenice Stojan Valodi.

Organizatorji pohoda opozarjajo, da bo tudi letos enak postopek s kontrolnimi kuponi. Pred pohodom bo vsak udeleženec prejel rdeč kupon, ki ga bo moral pri Prešernovi koči na Stolu zamenjati za modrega. Večkratni udeleženci seveda ne smejo pozabiti vzeti s seboj posebne izkaznice, v katero bo vodstvo pohoda vpisalo udeležbo. Za enkratno udeležbo na pohodu bo vsak udeleženec prejel izkaznico, bronasto značko in posebno brošuro. Tisti, ki so bili že trikrat na pohodu, bodo prejeli srebrno značko, petkratni udeleženci pa zlato. Desetkratni udeleženci bodo prejeli častno diplomu in plaketo.

Če bo vreme ugodno, letos organizatorji pričakujejo okrog pet tisoč udeležencev, seveda je tukaj všteti tudi pohod šolske mladine. Ker bo tudi letos prišlo veliko ljudi iz drugih krajev, sosednjih republik in tudi iz zamejstva, naj še opozorimo, da v dneh pohoda pri Valvazorjevem domu ne bo mogoče dobiti prenočišča.

Janko Rabič

KOMENTAR

O pokojninah na hranilnih knjižicah

V sredo, 17. januarja 1979 je bila v dnevniku Delo na tretji strani objavljena notica z naslovom »Pokojnine poslej na hranilnih knjižicah« in s podnaslovom »Najkasneje do 1. marca naj bi zaživel sporazum o združevanju jugoslovanskih bank« – v kateri, med drugim, piše: »Pozitivni rezultati v nakazovanju pokojnin in invalidnin na tekoče račune in hranilne knjižice so spodbudili skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, da bi tovrstno sodelovanje z bankami razširili na vso državo.«

Iz lastnih izkušenj vem, kako prijetno je, da ne čakaš pismonoše in da ne hodiš v gnečo na pošto. In če si slučajno spregledal pismonošo, da denar dvigneš, če ga rabiš in kolikor in kadar ga rabiš, pa ti tečejo obresti ves čas, ko denar leži v banki itd. Zaradi ugodnosti sem že pred mnogimi leti prostovoljno uredil odnos z banko in s pokojninskim zavarovanjem. Ne morem se potožiti, da bi imel težave. Res je, da, na primer, zelo pogosto ne dela terminal. Toda – to je verjetno krivda IBM, ki daje v najem stroje, ki včasih zataje, čeprav niso domače izdelave. Včasih je v banki tudi gneča. Le-tej se lahko človek izogne, gre pač popoldne ali drug dan. In tako naprej.

Hotel pa bi opozoriti na sledeče (o tem sem začel razmišljati, ko sem nekoč le stal v dolgi vrsti pred oken-

cem, da pridem na vrsto, in hkrati prisluhnil čakajočim):

Upokojenci so verjetno poprečno stari 70 let in v Sloveniji jih je lepo število. Med temi je mnogo bolnih, invalidnih... so osamljeni, pogosto prepuščeni sami sebi, ali pa stanujejo daleč od pošte... so tudi taki, ki nikomur ne zaupajo, so slabo pismeni itd. itd. Vemo pa, da jo nekateri komaj čakajo, saj jo potrebujejo za zadovoljevanje najnujnejših potreb, od plačila stanovanja do prehrane. Tudi tega ne gre prezreti.

Kaj bo sedaj? V sto in sto domov ne bo niti pismonoše, s katerim ob prejemu pokojnine upravičenci le-te radi pokramljajo. V veliki skrbi za ljudi se banka in Zveza skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja dogovarjata, sporazumevata – vse za »dobrobit ljudi«. Človeka pa sploh ne vprašajo, ali mu je prav ali ne. In tako bo tisočim in tisočim zagrenjena ta sicer velika pridobitev socialistične revolucije. Dvomim pa, da bodo njihovi stroški manjši in da bo manj zaposlenih.

Mnogo lepih besed je bilo že izgovorjenih in napisanih o tem, kdo naj skrbi za nemočnega, ostarelega, osamljenega, bolnega človeka... in v imenu slednjega bi veljalo o »pokojninah na hranilnih knjižicah«, vsaj tako mislim, vendarle še malo razmisliti.

V. S.

Odlikovanje avstrijskim partizanom

Jugoslovanski veleposlanik v Avstriji Novak Pribičević je danes dvainštiridesetim avstrijskim udeležencem narodnoosvobodilnega boja izročil odlikovanja, s katerimi jih je odlikoval predsednik republike Tito. Slovesnosti na jugoslovanskem veleposlaništvu so se razen odlikovancev udeležili predstavniki borčevskih organizacij iz obeh držav, predstavniki avstrijske vlade in zunanjega ministrstva ter predstavniki socialistične stranke in komunistične partije.

Ko je izročal odlikovanja zaslužnim borcem 1. avstrijskega bataljona, ki se je bojeval v sestavi narodnoosvobodilne vojske, je veleposlanik Pribičević poudaril, da so jugoslovanski partizani bili boj zavedajoč

se tesne povezanosti s stremeljenji vseh narodov, ki so bili združeni v protifašistični koaliciji. Prav na tej podlagi je tudi prišlo do povezovanja boja jugoslovanskih narodov z odporom sosednjih narodov.

Aktivno so se tega skupnega boja udeležili tudi številni avstrijski protifašisti, ki so pripomogli k temu, da je začela nastajati drugačna podoba Avstrije, podobna protifašistične Avstrije. Nobenega dvoma ni, je dejal veleposlanik Pribičević, da je bil tudi ta boj del temeljev, na katerih je bila postavljena državna pogodba iz leta 1955, s katero si je Avstrija pridobila neodvisnost.

Jugoslavija se iskreno zavzema za sodelovanje s sosednjo Avstrijo,

boljše medsebojno razumevanje pa bi moralo prispevati tudi k reševanju še odprtih problemov, med njimi tudi tistih, ki se nanašajo na uresničevanje 7. člena državne pogodbe. Prav nekdanji udeleženci protifašističnega boja pa so tisti, ki lahko aktivno pripomorejo k ozračju medsebojnega razumevanja.

V imenu odlikovancev se je zahvalil sekretar CK KP Avstrije Erwin Scharf, ki je udeležbo avstrijskih državljancev v NOB ocenil kot dejanje, s katerim so se avstrijski protifašisti uprli duhu velikonemštva ter ustvarili temelje za novo zavest o pripadnosti avstrijskemu narodu.

Marjan Sedmak

Ob 10. letnici izhajanja

Slavje »Naše obrambe«

Slavljenka je Naša obramba. Na letošnji januarski tiskovni konferenci v klubu delegatov v Ljubljani so postavili na rešeto njeno dosedanje pot – njen nastanek, njen razvoj in seveda prihodnost.

Predhodnik revije Naša obramba je bil Vojaški informator. Izhajati je začel leta 1963 hkrati s časopisom TV-15. Vsebinsko je bil zelo omejen, namenjen predvsem rezervnim vojaškim starešinam za splošnovojaško usposabljanje in idejnopolitično izobraževanje. Toda kmalu je koncepcija ljudske obrambe in zaščite začela narekovati preraščanje ozkih strokovnih okvi-

dine. Med mladimi vzbujalo zanimanje za vključevanje v vojaške šole. Pomembna je, ker navaja na individualno usposabljanje posameznikov. Skušala hoditi v korak z drugimi modernimi revijami, a vendar ostaja resna. Izgleda, da je zelo blizu tega, da bi v njej prav vsakdo našel kaj zase. In tako je prav! Tak je njen namen! Skupaj z revijo Obramba in zaščita predstavlja sintezo obrambnih naporov v SFRJ.

Po vsebini je razdeljena na pet oddelkov:

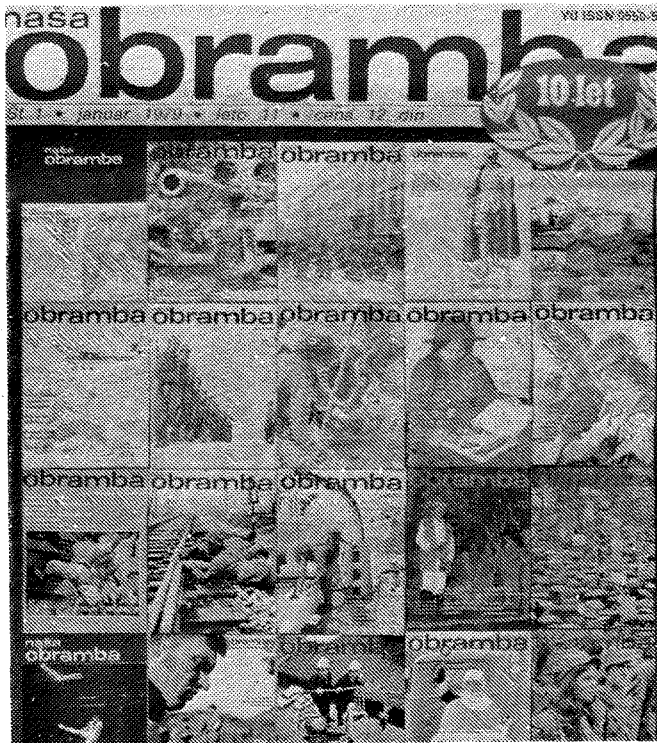
– prvi vsebuje aktualne notranje in zunanje politične dogajanja ter aktualne dogodke in problematiko s področja sploš-

široko zasnovana lanskega leta akcija »Naša obramba v vsako družino« je že do sedaj pokazala, da je pravilno zasnovana in usmerjena. V Ormožu npr. je kar 50 odstotkov prebivalcev naročnikov, pa ne bi mogli trditi, da je med najbolj razvitimi. Torej socialnoekonomski položaj ne vpliva na naklado. Vendar na teh lovorikah revija skupaj s svojimi člani ne sme počivati. Še dalje mora izboljševati svojo vsebinsko in oblikovno plat, širiti svoj izobraževalni program glede na potrebe splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite. V zvezi s tem bo organizirala obrambne dneve v krajevnih skupnostih, namenjene šolam in delovnim organizacijam, ki bodo v okviru posameznih enot (CZ, RK, mladinske organizacije, štab KS) aktivirali prebivalstvo v smislu obrambe. Ljudi je treba razburkati. Samo teorija je mrtvilo.

S 1. majem je treba uresničiti predlog, da bi Naša obramba izdajali tudi v srbohrvaškem jeziku in s tem čim več delavcev iz drugih republik, ki so na začasnem delu pri nas, vključili v naše življenje, kar bi prispevalo k bratstvu in enotnosti naših narodov. Nosilec te akcije naj bi bili sindikati različnih vej. Čeprav skrajšana, bi revija prinesla poleg vzgojnih stvari stik z domačimi po Jugoslaviji. Ob tem se poraja vprašanje: »Kaj pa naši zdomci?« V tujini imajo svoje klube in tudi do njih bi bilo treba najti pot.

Vprašanje vojaškega jezika je revija sprejela z zavestjo, naj bo vsak narod trden v sebi in enakopraven. Da se le ne srečujejo povsod s tujkami! Da le še živi naša slovenščina! Partizanska knjiga je 1977. izdala vojaški slovar, ki kaže prizadevanja za znanstveni razvoj terminologije. Toda v slovarju so besede mrtve »zložene srajce v omari«. Treba jim je dati življenje. Leksikografske pripombe je treba razlagati v obliki krajših sestavkov. Naša obramba brez velikega vetra nove pojme vključuje v tekst, bralci pa jih osvetljene s sobesedilom razumejo. Uredniški odbor bo spremljal vse kritike in pripombe ter pripravil nov razširjen razlagalni vojaški slovar.

Živa Drole

Prva letošnja številka Naše obrambe je izšla v 125.000 izvodih

rov. Revija je prisluhnila željam vse širšega kroga bralcev in tako postala glasilo širokih družbenih dimenzij. Po 7. in 10. kongresu in po sprejemu nove ustave prihaja v vse celice socialistične samoupravne družbe. Januarja 1969 je dobila novo ime – Naša obramba. Njena ustanoviteljica sta Republiški sekretariat za ljudsko obrambo SRS in takratna komisija za rezervne vojaške oficirje in podoficirje pri ROZ ZZB NOV Slovenije. Od začetne naklade 50.000 izvodov je v letu 1978 dosegla vzpon na 112.000 in sploh je postala najbolj razširjena obrambnovzgojna revija v svetu. Postala je nepogrešljiv pripomoček pri obrambnem usposabljanju šolske in druge mla-

ne ljudske obrambe in družbene samozasčite;

– v drugem so prispevki o izkušnjah iz NOB, našega in drugih narodov v svetu;

– v tretjem so feljtoni, ki opisujejo različne dogodke iz NOB in širših okvirov 2. svetovne vojne;

– v četrtem je splošnovojaško gradivo (o oborožitvi, o načelih boja, o specialni vojni itd.);

– peti oddelek pa vsebuje zanimivosti, križanke in povzetke iz knjig z marksistično ideologijo. Skrb za njeno razširjanje so prevzeli za obrambne priprave najodgovornejši dejavniki v republiki, občinah, krajevnih skupnostih, organizacijah združenega dela, šolah itd.

Prva svetovna vojna na Kobarškem

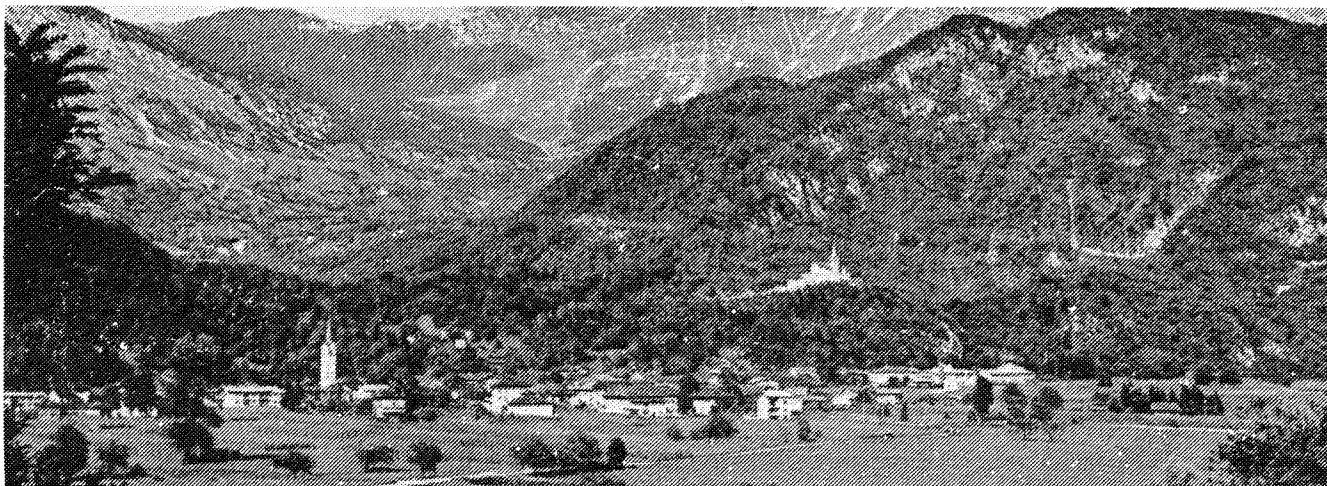
Vojna. Neprijetna beseda. Že prva svetovna vojna je maja 1915 zarila svoje ostre zobe tudi med hribe. Matajur, Stol, Starijski vrh, Krn, Morizno, Ozben, Kuk... Precej domačinov se je umaknilo v zavetje očaka Krna, kjer so s plazovi zadrževali italijanske vojake, ki so prodirali po dolini proti Soči. Niso hoteli avstrijskega jarma, še manj italijanski imperialistični pohlep. Začeli so se hudi boji. Ofenziva je sledila ofenzivi. Koliko zgodb skrivajo gole prepadne stene Krna, koliko usod poznajo štrleči vihariki, nemi spremljevalci, ki spregovore samo, kadar umolknejo ljudje. Soča je postala središče. Na ustnicah so marsikomu ležale Gregorčičeve preroške besede: »... **toč sekla bridka bodo jekla in ti mi boš krvava tekla.**« Še bolj je iz njih tlelo naročilo: »**Takrat se spomni, bistra Soča, kar gorko ti srce naroča... narasti, vzkipi v tok strašan... ter tuje, zemlje lačne, utopi na dno razpenjenih valovi!**« In Soča je požirala vase vso grenkobo (Pred nekaj leti so iz nje potegnili topove, ki sedaj žal razpadajo na z robidovjem obraslem zidu.) Dveinpolletno grmenje topov, votlo bobnenje eksplozij, prasketanje strojin in treskanje bomb je **končno obnemelo.** Toda suženjstvo se je nadaljevalo, le s to razliko, da je avstro-ogrskega dvoglavega orla zamenjal italijanski liktorski grb. V ljudeh pa je klilo seme odpora do vseh krivic in zatiranja, do krutosti, ponižanja.

V boju za narodnostne pravice

Začeli so nastajati narodnoosvobodilni odbori, najprej na Svinem, nato v Sužidu, Kobaridu in do konca leta 1942 je imela vsaka vas svojega. Može so odhajali med partizane. Od konca leta 1942 do marca 1943 jih je s Kobarškega odšlo osemindvajset, do razpada Italije pa še približno enaindvajset. Aprila 1943 so fašisti po izdajstvu aretirali v Kobaridu celoten narodnoosvobodilni odbor. Vlogo aretiranih so skrivaj prevzele starejše žen-

Iz logov kobarških

Kobarid. Kakšna tišina! Kot bi še danes ležalo tu jezero izpred davnih let. Toda voda je odtekla. Samo obroči v pokončni izpraskani Skratovi skali še pričajo, da so tja nekoč pripenjali čolne. Dolina je sprejela vase življenje. Postala je pomemben prehod srednjeveških trgovcev pa tudi roparjev, ki so jim bili stalno za petami. Ljudje so živeli dalje skozi ljubezen in sovraštvo, skozi mir, skozi vojne, skozi upanja – kakor pač živimo danes.

ske. Še istega leta je fašizem padel. Začela se je »kobarška republika«, 52 dni poletnega sonca, cvetja, smeha, veselih obrazov, svobodnih korakov.

Dan mrtvih 1943 je prinesel novega sovražnika. Nemci so vkorakali in že prve dni pokazali svojo nehumano moč: dva domačina so obesili, dva pa ustrelili. Enot SS in domobranci so jim pomagali. Maja 1944 so bile na Kobarškem masovne aretacije. Ljudi so odganjali v nemška koncentracijska taborišča. Toda tudi nemška moč je pojemale. Zavezniške čete so jih prisilile k umiku. To je hkrati pomenilo začetek cone A – na desnem bregu Soče in B – na levem bregu. Z demonstracijami za priključitev k Jugoslaviji so domačini kljub številnim aretacijam končno spet zadihali »slovenski zrak«.

Tu se ustavi korak. Spomin hiti nazaj, pogled hoče naprej, v nova obzorja, v danes, v jutri. Mnoge je prekrila zemlja. Postali so seme, iz katerega klijejo in bodo klili novi in novi rodovi. Še nekaj pa jih je med nami, živih svetilnikov naše revolucije in zmage.

Združenje borcev v Ko-

baridu ima 247 članov, ki niso samo iz Kobarida. Sem spadajo še Sužid, Svino, Ladra, Smast in Trnovo. Zastopniki vseh teh vasi imajo v odboru 15 članov. Z reševanjem ožjih problemov se ukvarja 5 člansko predsedstvo. Delo je oteženo, ker zajema organizacija območje treh krajevnih skupnosti. Vse večja je težnja, da bi Ladra in Smast ustanovili svoje Združenje borcev.

Člani borčevske organizacije si prizadevajo za splošen napredek. O tem so me tajnik Združenja borcev Leopold Košir-Zmago ter prvoborca Ivan Likar-Sočan in Alfonz Perat povsem prepričali. Družbenopolitično so zelo aktivni. Vprašanje delegatov za svet krajevnih skupnosti in krajevno konferenco socialistične zveze so že rešili.

Vsi borci imajo že čez 50 let. Le kakih 15 jih je še zaposlenih, ostali pa dobivajo pokojnino. Vsem tistim z nižjim življenjskim standardom pripada varstveni dodatek. Z zdravstvenega stališča je za borce poskrbljeno. Prav sedaj organizirajo klimatsko zdravljenje v zdravstveno rehabilitacijskem centru v Strunjanu

za vojaške vojne invalide in borce NOB.

Organizacija skrbi za spominska obeležja. Postavila je 4 spominske plošče, grobnico, spomenik v krajevni skupnosti Ladra-Smast, v bližnji prihodnosti pa bo prispevala za obeležja v Sužidu in na Trnovem. Kmalu bo treba obnoviti tudi grobnico in partizansko bolnišnico nad Sužidom. Okoli Kobarida je sedem skromnih, a vendar veličastnih pomnikov na mestih, kjer so pod okupatorjevo roko ugasnila življenja naših borcev.

Ob praznikih sodelujejo člani borčevske organizacije pri proslavah. Takrat v Kobaridu z vseh oken visijo zastave. Lepše je videti slabo, obledelo zastavo na preprostem oknu kot pa razkošno vilo brez nje.

Bil je med talci, a se je rešil

Obiskala sem Janka Perinčiča iz Kobarida. Ima že čez osemdeset let, a stisk njegove roke je še vedno kot pri dvajsetih. Tako je včasih v roke partizanov stiskal kruh. Bil je pek. Pa kako prisrčen smeh in sprejem! Sploh ni vedel, kako naj začne pripovedovati.

»... Na prvih volitvah ob koncu leta 1942 sem bil izvoljen za predsednika 5 članskega narodnoosvobodilnega odbora. V letu 1943 sva morala z Jankom Melanom organizirati v gostilni na Trnovem sestanek s partizani, ki so prihajali iz Štehov na Morizno. Sedeli smo v kotu pod medlo svetilko in kovali načrte, kako bi organizirali odhod mladih prostovoljcev med partizane. Medtem je vstopil nek vaščan s Trnovega. Njegovega imena se ne spomnim. Na drugem bregu Soče pa so Italijani gradili predor za električno napeljavo skozi Morizno. Tam so vedno imeli svojega čuvaja. Ne vem kako je izvedel za naš sestanek in nas izdal. Partizani so sicer streljali nanj in mož je padel v Sočo, toda bil je samo ranjen in se je še lahko privlekel v Kobarid na žandarmerijo.

Italijanski »karabinirji« so najprej ujeli Trnovca. V kobarških zaporih so ga zaslisevali in ga mučili. Izdal je naša imena, potem pa si je hotel vzeti življenje. Prerezal si je žile na rokah. Takoj naslednji dan so nas vse aretirali. Pristali smo v videmskih zaporih. Šest mesecev so počeli z nami vse mogoče. Po čudnem nak-

ljučju smo se tedaj rešili. Nemci so namreč zahtevali prost prehod do Tolmina, v zameno pa so izpustili domače ljudi.

Se večkrat so me aretirali. Na Livku sem bil med talci, pa sem spet ušel, kosi. Ko sem se leta 1944 vračal iz Sedla s konference Zapadno-beneškega odreda, so me zaprli domobranci. Bil sem tik pred tem, da me pošljejo v Nemčijo. Takrat me je rešila žena. Veš, ženske znajo prepričevati,« je dejal.

»Kobarška republika? Pa kako smo bili ponosni nanjo! Prvega Nemca, ki je prišel na naše ozemlje z motorjem, smo takoj zavrnil, češ da ni prehoda. Izidor Gruntar je šel v nemško kačje gnezdo v Bovec s pismom, v katerem je pisalo: »Na Kobarško nimate vstopa!« Žal so bili Nemci premočni. Najprej so prodrli do Žage. Kot predsednik narodnoosvobodilnega odbora si nisem več upal spati doma. S kolesom sem se vozil v Ladra. Nemci so 1. novembra začeli prodirati s Trnovega. Nad soškim mostom so jim naši vračali strele. Tu je padel ruski vojak. S kolesom sem ravno prišel do mostu, ker sem bil namenjen domov. Moral sem pustiti kolo, splezati po bregu in se z ostalimi partizani umakniti v Ladra, potem pa čez Kamno v Livške Ravne. Kobarid so zavzeli Nemci.

Ja, ja, bili so težki časi. Vsak dan se je kaj novega zgodilo. Sovražniki so me sumili. Straža pod našim »gajnikom« mi je večkrat dvignila klobuk in v njem iskala kako tajno sporočilo.

Tovariš Janko je preprosto. Tudi nergač ni, čeprav ga včasih to ali ono zbode. Če nič drugega mu bo ostala skrb za kobilice, ki jim namenja posebno pozornost. Pred vsem pa rad poklepeta ljudmi. Včasih mu je teko, ker je Kobaridcev v dno manj. Najbolj pa boli srce, ko gre po ulici in v Kobaridu ne prepozna več Kobarida. Po potresu je povsem spreminil svojo podobo. Nič več ni »kobar« (kar pomeni tri združene dele, npr. t. lesnike skupaj).

Ko sem odhajala, se je zdelo, da sem spet stopnjo bogatejša. Ljudi smo čudni; raziskujemo na tujem, pa še svoje domačega kraja in njegovih ljudi ne poznamo dovolj.

Živa Dro

Od leve:
Leopold
Košir-Zmago,
Ivan Likar-
Sočan,
Alfonz Perat

Janko
Perinčič iz
Kobarida

Pomnik
padlemu
aktivistu OF
Rajku
Bergincu

Resničnost, ki je postala legenda

Ob slovesni premieri filma Branka Bauerja »Boško Buha«

Noč. Megla. Žarnice na ulicah brle. Še malo več kot dve uri in nek dan – sobota, 16. decembra 1978 – bo preteklost. Ljudje na ulicah delujejo kot silhete. Vse je kot v nekakšnem scenariju, ki naj bi bodočega gledalca filmske zgodbe o legendarnem bombašu, dečku, heroju Bošku Buhi, popejljal v dni jurišev na sovražnikove bunkerje... Zdi se mi, kot da grem po tem že uspavanem mestu na neko tajno akcijo.

Branko Bauer do tega sobotnega večera, čeprav samo v nekaterih nadrobnostih, še ni končal svojega najnovejšega filma »Boško Buha«. Želel ga je najprej pokazati svojim najbližjim – družini.

Ne sodim v družino Bauer, pa vendar... Večer pred tem mi reče: »Če želite, vesel bi bil...« Odgovorim mu: »Kako šele jaz!« Tudi za Studio je čast, da bo njegov časnikar prvi jugoslovanski časnikar, ki bo videl film avtorja, katerega ima zavzema pomembno mesto v zgodovini jugoslovanske kinematografije.

Iz male dvorane Društva filmskih delavcev Hrvatske so že vsi odšli. Sedim sama. Ne opazim, da se je Bauer vrnil. Prikrivajoč radovednost, stoji ob vratih. Pozdravljam ga z iztegnjenimi rokami. »Vznemirili ste me, Branko,« mu rečem. Oči se razvedre. Pomislim, kako pošteno je to – do sebe, drugih in do svojega dela, če lahko vedno dvomi v njegovo vrednost.

Protivojna poema

Dve in pol ure, kolikor film »Boško Buha« traja, se zdi, na prvi pogled, predlog. Toda, kaj skrajšati?!

Film »Boško Buha« je po vsebini vojni, po sporočilu protivojni film. Ima pa še drugo močno razsežnost. Je izjemna, nevsakdanja, protivojna poema. Neka, v polnem pomenu besede – izjemno čustvena zgodba o otrocih borceh. O otrocih, ki so igro zamenjali s puško in z bombo, a ostali – otroci. Heroji po dejanjih, otroci po rasti. Tudi odrasli, med njimi še posebno izstopa Puškar Marka Nikolića, imajo v Bauerjevem filmu dve razsežnosti – borci so, partizani, a vendar predvsem ljudje. V vsakem od njih najdemo človeka – pokončnega, čvrstega, brezkompromisnega. Človeka, ki mu orožje in vojni vrtnec niso ubili sposobnosti čustvovanja, občutkov bolečine in radosti.

Pri nas snemamo vojne filme vsako leto. Tudi rečemo, da jih je dosti. (Takšnih, kakršne nam včasih ponujajo.) Tokrat tega ne moremo reči. Dobili smo dober, pravi film, ki se potrjuje z igro, s kamero, z detajli, izrednimi scenami. Je to izjemen film zato, ker je eden od scenaristov, poleg Dušana Perkovića, Boško Matić, bojni tovariš Boška Buhe? Ne – izjemen je zato, ker je takšen, kakršen

je, v celoti, vključujoč scenarij, režijo in vse ostalo. A vendar je tu priговор, moj osebn, in naša se na podnaslov filma. Tam piše: »Računajte z nami!« To se mi zdi povsem nepotrebno. Tudi zato, ker častnemu mestu Branka Bauerja v naši kinematografiji takšno naslanjanje na hit, ne glede na njegovo sporočilo, ni potrebno. In tudi zaradi Bauerjevih filmov: »Ne obračaj se, sinko«, »Salaš v Malem Ritu«, »Zimovanje v Jakobsfeldu«, v katerih je znal, kot sedaj, na samo njemu svojstven način, spregovoriti o otrocih v vojnih pogojih.

Ko se je 1. marca 1942 pred vrhovnim komandantom tovarišem Titom postrojila 2. proletarska brigada, je bilo v Čajniču tudi devetindeset deklic in dečkov, ki še niso dopolnili šestnajst let. (Le trinajst jih je preživelo vojno.) Predno so jih sprejeli v svoje vrste, so borci dolgo razmišljali, kaj bi z njimi. Vprašali so: Je humanejša, poslati jih nazaj v domače vasi, kjer so bili, mnogim izmed njih, pobiti starši... ali zadržati v enotah? Odločili so se. Z odraslimi, ki jim bodo soborci ter očetje in matere hkrati, se bodo otroci, s puško v roki, počutili varneje. In zadržali so jih.

Boško Buha, poosebljenje nekega revolucionarnega gibanja mladih, neke generacije skojevcev, deček in heroj, je služil kot primer mnogim starejšim borcem. Neustrašni mali bombaš, že v začetku vojne skojevec in pozneje član KPJ, je bil delegat mladine 2. proletarske brigade na prvem kongresu Protifašistične mladine Jugoslavije, ki je bil 27., 28. in 29. decembra 1942 v Bihaću. Tam se je srečal s tovarišem Titom. Rokoval se je z njim. Tudi pogovarjala sta se.

»Vam je težko, tovariši?« je mlade borce vprašal Tito.

»Ni!« so mu odgovorili. »Kako je tebi ime, tovariš?«

»Boško Buha, tovariš vrhovni komandant.«

»Izgledaš mi majhen in slaboten...«

»Imam petnajst let, tovariš Tito. Majhen sem po rasti, to je v družini...«

»Potem je v redu.«

Na kongresu v Bihaću je govoril tudi Boško Buha. Napisani tekst je hitro odvrnil. In zapustil je mesto izza govorniške tribune, za njega, tako majhnega – previsoko. Postavil se je pred njo. Spontano, s svojimi besedami in s polnim srcem, je pričel govoriti: »Povedal vam bom, tovariši, kako gremo na bunkerje. Jasna stvar... Bližamo se, ko pade mrak! Plazimo se in puškomitraljezec na drugi strani strelja, da bi pritegnil pozornost nase. Jasna stvar... Sovražnik strelja v njegovi smeri, mi mečemo bombe v bunker. Bili smo v Dalmaciji! Tam so hiše iz kamna. Nihče jim nič ne more. Potem smo našli lestev, se povzeli na krov, sneli

kamnito ploščo in v odprino vrgli bombe. Sovražnik je moral pasti ali se predati... Jasna stvar...«

Sanje o belem konju

Zahvaljujoč Branku Bauerju, gledalec doživlja prav takšnega Boška Buha. Globoko ga pretresejo tudi Buhine sanje (nekega vojnega dne) o koncu vojne in njegovi vrnitvi v vas Gradina pri Virovitici. Sanjal je Boško Buha, da jaha na belem konju in da gre naravnost pred šolo, kjer je množica ljudi. V parku, pred šolo – je spomenik z njegovim doprskim kipom. Nekdo se nasmeje in reče, da živim ne postavljajo spomenikov. Boško ga poslušal in odgovoril: »Dobro, potem brez spomenika...«

Bošku Buhi se niso uresničile sanje o belem konju in prihodu v Gravino. Njegovo življenje se je ustavilo v sedemnajstem letu, leta 1943, blizu vasi Jabuke pri Pljevlju. Danes je nasmehek tega legendarnega bombaša ujet v belem marmorju, v parku pred tamkajšnjo šolo.

Ivan Kojundžić se je prvič v življenju srečal s filmsko kamero, ko je pred njo stal kot Boško Buha. Zaigral ga je, kakor si lahko samo želimo. In tudi drugi otroci, posebno Drana Bjelogrić v vlogi Sirogojna. Galerijo odraslih vodi Puškar Marka Nikolića. Prijetno sta presenetila Ljubiša Samardžić kot Milun in Žarko Radić kot Lune, ki sta tokrat uspešno »pobegnili« svojim dosedanjim likom. Milena Dapčević, zdravnica Rada, je prava partizanka. Tudi Miroslav Lešo-Bata je vstopil v to vrsto igralcev, ki jim Bauer ni dovolil, da bi – igrali.

»Boško Buha« Branka Bauerja je redek in izjemen naš film. Sodi v vrsto tistih vojnih filmov, v katerih je obdelana vojna tema, je film o vojnih grozotah, njegovo sporočilo pa je humanistično in protivojno. Prav zato nisem želela govoriti o življenjepisu Boška Buhe. Vsem je znan. Njegov življenjepis je resnica o dečku, ki se je spopadel z vsemi surovostmi življenja v vojni in jih prenašal kot odrasel, zrel bojevnik. Njegov življenjepis je resnica o njegovem življenju. Njegov življenjepis je resničnost, ki je postala legenda.

Jevrem Popović: Strašna dilema

Virovitica, 6. januarja 1979.

Slovesna jugoslovanska premiera filma »Boško Buha« režiserja Branka Bauerja, snemalca Branka Blažine, scenaristov Boška Matića in Dušana Perkovića. Med prisotnimi so tudi predstavniki družbenopolitičnega življenja republike. In soborci Boška Buhe.

Lik Puškarja, starešine čete dečkov – partizanov

Jevrem Popović

Boško Matić

Dušan Perković

Ivo Kojundžić – Boško Buha

Perica, Borko, Milena, Sirogojno, Buha, Lale, Mića... v odmoru snemanja filma »Boško Buha«

4. bataljona 2. proletarske brigade, je v življenju »odigral« Jevrem Popović, danes narodni heroj in generalpodpolkovnik. Popularni borec Ješa je bil pravzaprav eden od komandantov 2. proletarske brigade. V komaj osvobojenih Užicah je med partizane, skupaj z drugimi otroci, sprejel tudi – Boška Buho. Z njim se je bojeval in tovariševal vse do Buhine smrti. (V filmu je Puškar padel pred Buho.)

– Ko smo se umikali iz Užic, sem dobil eno svojih najtežjih vojaških nalog. Z nami so bili dečki in deklice, ki so pred prodorom Nemcev zbežali z območja med rekama Uvco in Limo in ki niso smeli v Užicah pričakati sovražnika. Bil je november in pred nami pot proti Sandžaku in črnogorskim prepadam. Čakali so nas pohodi, lakota, borbe. Iz komande je prišla vest, naj otroke pošljemo nazaj. Očitno niso vedeli, da se mnogi od njih nimajo kam vrniti. Vedel sem in odločil: z nami gredo. Kmalu, čim smo prišli v rečno sotesko pri Klaku, so nas napadli četniki. Mnogi kmetje so odvrgli puške in odšli proti domovom. Moji fantje pa so zagrabili puške in se začeli samoiniciativno boriti proti četnikom. Moram priznati – bili so nam v veliko pomoč.

Ko so v Čajniču ustanavljali 2. proletarsko brigado, v okvir katere je sodil tudi 4. užiški bataljon – ta, v katerem je bilo največ otrok – je tovariš Tito osebno odbiral borce. Ti isti najmanjši so hitro nanosili kamenje, ga posuli s snegom in se pred vrhovnim komandantom postavili kar se da pokončno. Tovariš Tito je in očetovsko rekel: »Zdravo, tovariši borci!«

Težko bojno pot, dolgo sedemindvajset tisoč kilometrov, so otroci borci junaško vzdržali. Kmetje so govorili: »Jašo, pusti otroke pri nas! Kakor je nam, tako bo njim!« Včasih sem pustil katerega. Že drugo jutro so bili spet v koloni.

Boška Buho ste dobro poznali...?

– Boško in njegov nerazdružljivi tovariš v borbah Sirogojno, tudi narodni heroj, nista izpustila niti enega trenutka, da bi se od odraslih česa ne naučila. Po rasti bi se morali igrati z lesenimi puškami, fračami... Boško je bil prvi, ki je, brez našega dovoljenja, nagovoril Sirogojno, da sta šla osvajat bunker. Bil je izjemno hraber. Da sem iskren, takšen, kakršnega vidimo na filmu. Prav isti je, v fizičnem pogledu in po značaju.

Boško Matić:
Globoko v sebi – otroci

Nekdanji deček partizan, Buhin soborec, eden izmed trinajstih prežive-

lih, je scenarist filma Boško Matić, diplomirani pravnik, publicist, pisec.

– Težko govorim o hrabrosti otrok 2. proletarske brigade, ker sem bil sam med njimi. No, resnici na voljo, moram reči, da smo vsi in ne glede na to, da smo bili dobri borci, hrabri bombaši, zanesljivi kurirji, ves vojni čas globoko v sebi ostali – otroci. Igrali smo se, čim je prenehala borba in se obnašali kot drugi naši vrstniki.

So spomini na Boška Buha, ki niso zapisani v scenariju?

– V spominu mi je ostal kot veder, duhovit, po malem neugnan fantič, ki je znal, čeprav je prišel k partizanom na pol pismen, reči to, kar je želel. Bil je neobičajno bister. Skupaj sva bila na kongresu v Bihaću. Ne bom tajil, bil sem proti, da bi Boško govoril v imenu brigade. Bal sem se, da se ne bo znašel. Strah je bil odveč. Buha je imel izjemno izviren govor. Pravzaprav, Buha je pripovedoval.

Pot, ki smo jo spremljali gledalci filma, je vaša pot...?

– So dogodki, ki so v filmu predstavljeni verodostojni. Na primer, Buhin govor, prehod preko reke... Toda, to ni samo film, o Bošku Buhi. Zeleli smo in zdi se nam, da smo v tem tudi uspeli, da bi bile Buhina, Sirogojnova usoda in vojne usode vseh drugih mladih borcev navdihnjenje, dramaturški okvir – da bi nekaj več povedale o otrocih Jugoslavije v vojni.

Kateri lik v filmu odgovarja vam?

– Indirektno, skojevec Borko. Že pred vojno sem postal skojevec. Kot gimnazijec v Užicah sem vodil celo neko skojevsko skupino. No, kakor sem rekel, Borko ni moja verodostojna podoba – prav tako kot tudi to ni do podrobnosti podoba Boška Buhe.

Bili ste otroci... Ste se bali izvrševati težke naloge?

– Tudi strah nas je bilo, kaj ne! Strah je prisoten v vsakemu izmed nas. Toda, strah se občuti samo v trenutkih pred borbo, ak-

cijo. Ko pade bomba, poči prva puška, strah izgine. Čim manj je borec vedel o življenju, bolj hraber je bil. Petindevetdeset odstotkov odlikovanj za hrabrost so podelili mladim, ki še niso imeli dvajset let!

Dušan Perković:
Resnična igralska preobrazba

Drugi scenarist, pisec dialoga in televizijske priredbe, Dušan Perković, ni bil v isti brigadi. Imel pa je leta 1941, kot Buha, štirinajst let. Takrat je šel v vojno.

– Zdi se mi, da so otroci igralci kot liki, ki jih tolmačijo, s filmom dozorovali. Mi, ki smo prešli isto pot, lahko rečemo, da gre za resnično igralsko preobrazbo v borce. Kot da so dokumentarni posnetki.

Kakšni so nagoni, ki so štirinajstletnike odvedli v vojno?

– Zelo različni. Nekateri so, kot vemo, odšli zato, ker so jim ubili starše, požgali domove. Nekateri, tudi to moram reči, so odšli iz avanturističnih pobud. Drugi spet, da bi posnemali starejše. Miz iz čačanske gimnazije smo bili, na primer, zelo srečni in ponosni, ko nam je razrednik Niko Pavić rekel, da gre k partizanom. In ko nas je vprašal, če gre kdo z njim, smo odšli vsi. Tragično je bilo to, ker smo jo, čeprav hitreje dozoreli, največkrat izkušali prav v trenutkih, ko je otroštvo terjalo svoje. Očitno nismo smeli biti otroci.

Če bi bilo od vas odvisno, ali sprejmete v bojne vrste otroke, stare petnajst let... Kaj bi storili?

– Doživljal bi prav iste dileme, ki so jih doživljali naši komandanti. No, čim bi se spomnil množičnih streljanj v Kraljevu, Kragujevcu, da ne naštevam drugih, vsem nam dobro znanih, bi jih takoj sprejel.

Maja Benović
Prevedla: M. Š.

STUDIO

Opozarjamo na knjigo Alenke Nedogove
»Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji«

Alenka Nedog

Avtorica knjige »Ljudskofrontno gibanje v Sloveniji« v svoji obsežni razpravi obravnava eno najpomembnejših obdobj v novejši slovenski zgodovini.

Opisuje čas, ko je obnovljena KP posegla v vse najbolj žgoče gospodarske in družbenopolitične probleme na Slovenskem in je njeno članstvo dokončno spoznalo, da splet teh problemov more uspešno rešiti samo enoten delavski razred ob najtesnejšem sodelovanju najširših ljudskih množic. Ena izmed najuspešnejših oblik delovanja KP pri aktivizaciji vseh svobodoljubnih in patriotskih sil je bilo prizadevanje, da ustanovi ljudsko fronto kot zvezo vseh protifašistov za obrambo pred fašizmom, za rešitev slovenskega narodnega vprašanja, za demokratizacijo Jugoslavije in resnično enakopravnost njenih prebivalcev in narodov.

Alenka Nedog je v svoji razpravi po krajšem uvodu orisala nastanek ljudske fronte na splošno, nato nakazala nastanek enotne delavske fronte v Franciji, VII. kongresa kominterne in mirovno gibanje ter orisala razvoj ljudske fronte po VII. kongresu kominterne ter njen upad po nemško-sovjetskem nenapadalnem paktu.

Glavni in najboljšeje del razprave je posvečen nastanku in razvoju ljudske fronte na Slovenskem, pripravam za ustanovitev Zveze delovnega

SLOVENCIM ZDRUŽIMO IN BRANIMO SE!

Narodnoobrambna razglednica Slovenskega kluba iz leta 1938. Narisal jo je Vlasto Kopač

ljudstva Slovenije, njeni ustanovitvi in nadaljnjemu razvoju, prizadevanjem za ustanovitev Društva prijateljev Sovjetske zveze ter protidraginjskim akcijam. Rezultate svojih raziskav je strnila v sklepne misli.

Obsežna razprava na 363 straneh tipkopisa je plod dolgoletnega prizadevnega raziskovalnega dela, o čemer med drugim pričajo izredno šte-

vilni uporabljeni viri najrazličnejših provinenc. Avtorica je nameravala z delom še nadaljevati, a jo je prehitela prezgodnja smrt. Kljub temu je njeno Ljudskofrontno gibanje na Slovenskem izrazito pionirsko in predstavlja solidno izhodišče za nadaljnje zgodovinske študije.

Delo je bilo nagrajeno s 1. Kajuhovo nagrado za leto 1977; pravkar je izšlo pri Založbi Borec.

Rožica

Jesen 1942

Kako si vsa drobna, vsa meni podobna – rožica moja, moja ubožica. V kotu strmiš, za soncem želiš, kot jaz – hrepeniš, da v liste široke, kot jaz v svoje roke bi ujela nasmeh v teh žalostnih dneh...

Miro Medvešek

Tabor, legalni tednik partije. Izhajal je od 30. julija do 10. decembra 1938. Prve številke je uredil Tone Tomšič

Nageljni za partizansko mamo

Tistega mrzlega dne, ko sta si jesen in zima že podajali roki, je burja močno brila in zavijala okrog vogalov.

Ko smo zavijali po zadnjem ovinku proti Tolminskemu Lomu, so nam misli uhajale na veliko toplo peč, tako značilno za izbe v teh krajih. Gotovo bomo tudi Bevkovo mamo našli na toplem zapečku – smo menili.

Pa ni bilo tako. Vsa drobna in zgarana, a žilava in prijazna nas pozdravi pred hišo, kjer hiti nabirati suhljad za kurjavo.

»Čakam puobe, da prženejo žvino, da grem pomouzt... imam tri za pomouzt...« nam že hiti pripovedovati, ko vstopamo v hišo.

In že pristavlja lonček za kavo. Hiti po kuhinji kot dekle, beseda pa ji tako žubori kot čisti studenček.

Le kdo bi ji prisodil 90 let! In vendar...

je lahko našla tudi svojo Irmo in Pepija. V knjigi je posvetilo: »Partizanski mami z zlatim srcem, ki je v hudih vojnih dneh delila primorskim borcem toplo ljubezen, da so mogli zdržati v življenju in boju«.

Spet je Bevkova mama sprejela v svojo hišo te borke preprosto, a iskreno in prisrčno, kot znajo le preproste kmečke matere in kot jih je sprejemala v svojo toplo izbo v tisti mrzli zimi 1942. Še pozno v noč so se v Bevkovi izbi utrinjali tisočeri spomini, donela je domača in partizanska pesem. Bevkova mama je bila prevzeta in srečna...

S šopkom rdečih nageljn in toplimi čestitkami je slavljenko prijetno presenčila tudi mladina iz Loma. Pristrčno so ji voščili člani ZB iz vasi, ki so ji v čestitki zapisali: »Za vaše plemenito delo v borbi se vam lepo zahvaljujemo. Za svoje ste stela vse partizane in jih toplo sprejemala v svoj dom.«

Lepo je srečati Bevkovo mamo... S prijaznim nasmeškom te poboža. Globoko spoštovanje pa ti zbujajo njen obraz, razoran z gubami, ki so jih zarezala dolga leta garaškega dela na kmečki zemlji, leta trpkih preizkušenj in trpljenja. »Prou od imr sem muorala delat... že doma sem kaj delala...« – spet pravi.

Devetdeset-letna pot Katarine Murovec-Bevkove mame iz Tolminskega Loma je stkana iz samega razdajanja same sebe številni družini, domačiji in med vojno partizanom.

Ze po prvi svetovni vojni, ko so se vrnili iz begunstva praznih rok, med gole porušene stene, je bilo treba začeti na novo. Ko se je še mož vrnil iz vojske, so spet obnavljali domačijo, orali polja, odplačevali dolgove, preživ-

ljali težka leta gospodarske krize. Ko so se izkopali iz najhujšega, ji je umrl mož, dve leti kasneje še sin.

Tedaj so se že začela partizanska leta. Bevkova družina se je med prvimi odzvala klicu upora. Ko je bil v vasi štab III. Alpske operativne cone, je bila pri Bevkovih javka. Prek te »postojanke« so domačini odhajali v partizane. Tu so se zadrževali Bračič, Vilfan, Bebler, Leskošek, Ahac, Strela, Stih, Bratko in drugi.

Žal, aktivno delo te družine ni ostalo prikrito. 9. aprila 1943 je v Bevkovo hišo vdrla skupina kvesturinov, z zloglasnim Colottijem na čelu. Tedaj so rekli: »Abbiamo trovato il nido dei ribelli« (Našli smo gnezdo upornikov).

Tistega črnega dne se je Bevkova družina razkropila na vse vetrove: hčerka Hela se je z drzno prisebnostjo dobesedno iztrgala iz rok fašističnih kvesturinov in v kritju noči zbežala v partizane. Irma, ki je bila tistega dne po partizanskih poteh v Kanalu, je prav tako odšla v partizane. Mamo Katarino in tri sinove pa so odgnali v razne zapore – mamo najprej v tržaške, nato še v Frosinone.

Po razpadu Italije se je spet vrnila v oropan dom, saj so fašisti tistega dne odgnali tudi vso živino. Spet je bilo treba garaško poprijeti za delo in spet začeti znova.

Ob slovesu smo se še enkrat zazrli v prijazne oči Bevkove mame. Da, še vedno izžareva iz njih tista toplina in duh požrtvovalnosti, ki so krasili naše partizanske ljudi.

Segli smo ji v zgarano dlan: »Bodite zdravi, mama Bevkova! Pa hvala za vse, kar ste v svojih devetdesetih letih naredili za svoj in za naš veliki skupni dom!«

Mira Pagon

Po sledovih padlih pohorskih partizanov

»Staršev nisem nikoli poznal!«

Ob nedavnem prazniku občanov in občine Slovenska Bistrica, sem sredi zasneženega Pohorja, na Osankarici, srečal in spoznal Mitja Uriska, doma iz Migojnice v žalski občini.

»Mama in ata sta odšla med partizane junija 1942. leta,« mi je pripovedoval. »Sprva nista bila skupaj. Cilji skupnega boja so ju združili na Pohorju šele tedaj, ko so se Savinjska, Šaleška in Kranjska (verjetno je imel v mislih Ruško op. p.) na Pungartu združile, kar mi je nekoč pripovedoval Franc Zalaznik-Leon.

Jaz se tega seveda ne spominjam. Tudi staršev se ne spominjam. Poz-

nam jih le po sicer danes že obledelih fotografijah. Ko sta oba odšla med partizane, sem bil še dojenček. Rodil sem se januarja 1941. leta. Bil sem tudi edini otrok sicer še mladih staršev. Vojna vihra, borba za obstoj naše okupirane domovine pa je usodo njunega življenja mnogo prezgodaj končala. Njuna kri je pordečila sneg sredi tajinstveno a vedno šumečih pohorskih gozdov.

Ko sta starša odšla med partizane, sta me izročila najstarejši materini sestri Eli. Tudi njej usoda ni bila naklonjena.

Neke noči so ponjo prišli gestapovci ter jo odpeljali v koncentracijsko taborišče. Mene so k sreči pustili. V skrb in vzgojo

me je nato vzela druga materina sestra Tinka, ki mi je nadomeščala pravo a žal pokojno mamo. Pri njej sem odraščal in odrasel. Zame je skrbela z vso materino ljubeznijo, vse do trenutka, ko sem se povsem osamosvojil, se poročil, si ustvaril družino.

Danes pravzaprav niti ne vem, kdo in kdaj mi je prvi sporočil, da sta moja starša padla na Pohorju, v bitki s premočnim in bolj oboroženim sovražnikom. Tedaj kot otrok še vsega tega tudi nisem povsem doumel. Pozneje pa sem vse to bolj občutil. Hudo mi je še danes, ko vem, da svojih pravih staršev ne bom nikoli in nikdar videl, objel.

Ko sem prvič obiskal

Mitja Urisk pred panojem fotografij padlih pohorskih junakov

Vsa je še pod vtisom minulih dni, ko so ji prišli čestitat mnogi prijatelji, znanci, vaščani in številni nekdani borci, ki jim je Bevkova mama med prvimi v Lomu odprla vrata svoje hiše.

Posebno doživetje pa je bilo, ko so ji prišle čestitat nekdanje borke Dekliške čete, ki je jeseni 1942. prišla na Primorsko in se nekaj časa zadrževala tudi v okolici Loma.

»Bluo je kaj lepou... kaj lepou... nesle so me, nesle...« nam pravi v tisti značilni domači govorici.

Prva ji je čestitala Mira Bračič-Mihevč; topli objemi, pristni in tovariški. Nato je Janica Kuharjeva izročila pravljenci – za 90 let 90 nageljn – »v znak hvaležnosti za vse, kar je Bevkova mama naredila zanje in za vse partizane« – kot ji je dejala. Tovarišici Črnuglova in

Cerarjeva pa sta ji izročili knjigo »Fotografski dokumenti o boju KPS«, v kateri

Obkoljena Babna gora

Glažarjevi bajti ni bilo mogoče priti do dna

Jeseni 1942. leta je imel izvršni odbor OF slovenskega naroda svoje zavetje na Babni gori v bajti domačina Glažarja, ki je ležala približno osemdeset metrov od hiše.

Centralna tehnika in glavno poveljstvo slovenskih partizanskih enot sta se dogovorila, da se v bajti pri Glažarju zgradi bunker za potrebe in delo izvršnega odbora OF. Zgradila ga je centralna tehnika od 25. septembra do 3. oktobra v spodnji kleti stare bajte. V njem

je lahko počivalo osem ljudi. Izvršni odbor je tu nemoteno delal in sestankoval. Poleg Borisa Kidriča, sekretarja izvršnega odbora, so v tem času delovali še Marjan Brečelj, Jože Rus, Edvard Kocbek in Tone Fajfar. Za hrano sta skrbeli Mica Granziti in tovarišica iz Kozarij. Material za delo in tehnične potrebščine pa sva dovažala s tovarišem Francem Tomičem-Tomom.

Kako uro hoda od Babne gore je taborila 1. četa 1. bataljona Dolomitske-

ga odreda. Črni Martin-Leban iz Gradišča v Vipavski dolini je bil komandir. Vedel je, da gradimo bunker, ni pa vedel, kje v hiši ali v bajti.

Črni Martin je šel med primorske partizane prostovoljno. Deloval je kot obveščevalec po Vipavski dolini in drugod. Ko je to organiziral, se je javil italijanski policiji in delal zanje. V takem položaju je marsikaj izvedel in izdal fašistom tako organizacijo na Primorskem kot tudi Glažarjevo hišo na Babni gori. Italijani so jo

ob koncu oktobra 1942 obkolili. Pri Glažarju so iskali bunker. Gospodarja so trikrat postavili pred puške, a ostal je trden, neizprosni, mož jeklen. V tem času je bil v bajti pri Glažarju skoraj ves izvršni odbor OF. Italijani jih niso odkrili, čeprav so prebrskali tudi bajto. Blizu so bile partizanske enote. Italijani se niso upali zadrževati dalj časa in po uri brezuspešnega iskanja so odkorakali v dolino.

Angel Kosovel

kraj, skupni grob pohorskih partizanov, mi je bilo šest let. Tja, na Osankarico, me je popeljala teta Marija, ki je sicer ena najbolj rednih obiskovalk zadnjega bojišča prvega Pohorskega bataljona. Od tedaj dalje sem resda vsako leto vsaj enkrat na kraju, kjer sta izkpravela tudi moja starša. Vem, da sta vedela, da bosta umrla. Vem pa tudi to, da sta tedaj, v zadnjih trenutkih svojega življenja mislila name ter si želela, da bi vsaj jaz preživel strahote vojne.

Vem tudi eno, da bom vsako leto, leto za letom prihajal na kraj bojišča Pohorskega bataljona. Z menoj bosta prihajala tudi moja otroka, Suzana, ki je danes stara enajst let in sin Mitja, ki mu je šest let.

Franjo Hovnik

RUŠE

Šiškarji prvi

Društvo upokojencev Ruše je priredilo v počastitev tragedije legendarnega bataljona na Pohorju Osankarica 6. januarja letos športno srečanje upokojencev. Sodelovali so ekipe iz Murske Sobote, z Raven na Koroškem, iz Šiške in prireditelj. Tekmovalci so se pomerili v šahu, streljanju in kegljanju. Zmagovalci v vseh treh panogah so bili Šiškarji. Sportni referent Stane Poglajen je razglasil rezultate in poklonil zmagovalcu pokale, vsem ekipam pa diplome z željo, da bi se večkrat srečali, posebno ob zgodovinskih dneh revolucije, saj takšna srečanja krepijo medsebojne stike in prijateljske odnose.

Med prireditelji zasluži pohvalo predsednik Srečko Podlesnik s svojimi sodelavci. Ob prazniku krajevnne skupnosti Ravne bo organiziral četverboj društva upokojencev.

VINKO BAVCON

MARIBOR

Skrbi in težave

Na zadnjem zboru članov ZZB NOV občine Maribor so obravnavali številna še nerešena vprašanja ter si hkrati zastavili naloge za delo v letošnjem letu. Vedno bolj pereč je problem starih, osamljenih in obolelih borcev, ki potrebujejo pomoč družbe. Mnogi namreč nimajo nikogar, ki bi jim pomagal pri vsakdanjih skrbeh in težavah.

Sklenili so, da bodo sredstva raje nakazovali v sklad sosedске pomoči v krajevnih organizacijah, od koder bodo dobili pomoč res ljudje, ki so jo najbolj potrebni. Na najslabšem so borci kmetje, ki si pridobijo pravico do varstvenega dodatka šele s 60. letom.

V občini je še vedno nekaj nerešenih stanovanjskih vprašanj, ki jim bodo posvetili letos posebno pozornost. Pri tem bodo pomagale delovne organizacije in stanovanjska skupnost.

FRANJO HOVNIK

RADEČE

Zbor v papirnici

V začetku junija 1979 bo 35 let odkar je bila v Radečah XII. SNOU brigada. Priprave za njen sprejem v sklopu občinskega praznika občine Laško so že v teku.

Zakaj zbor prav v papirnici? Brigada je ves čas svojega obstoja delovala ob začasno nemško-italijanski markacijski črti od Kostanjevice do Litije. Na področje radeškega terena je stopila septembra 1943. leta, ko je prodrla od Brunka nad Radečami, in 4. junija 1944, ko je izvedla akcijo za papir na radeško papirnico. Papir za slovensko kulturo so prenesli v naše baze, papirnico pa uničili, da ni mogla več služiti okupatorju.

V tovarni dokumentarnega papirja bodo odkrili spominsko ploščo temu dogodku in neznanemu padlemu borcu.

SREČKO GRAŠIČ

JESENICE

Novoletno srečanje najstarejših borcev

Krajevni odbor ZB NOV Plavž je pripravil prísrečno novoletno srečanje vseh članov ZZB NOV, ki so starejši od 70 let. V hotelu Pošta so se zbrali člani KO ZB NOV in člani organizacije vojaških invalidov. Voščila za uspehe v novem letu sta izrekla Franc Pesjak, predsednik KO ZB NOV in Jože Jelovčan, predsednik krajevnne konference SZDL. Najstarejše borce sta pozdravila tudi predstavnika mladinske organizacije tega kraja. Za topel in prisrčen sprejem se je zahvalil Ivan Intihar. Člane, ki se sprejema zaradi bolezni niso mogli udeležiti, so pred kratkim obiskali na domovih.

BRANKO BLENKUŠ

LJUBLJANA

Zvezno odlikovanje KMT

Klubu mladih tehnikov osnovne šole D. Kumarjeve v Ljubljani je podelila zvezna organizacija ljudske tehnike v Beogradu plaketo Borisa Kidriča za strnjeno 10-letno delo, ki ga je vodil Boštjan Novšak. Mladi tehniki so ob svojem vodji poželi vrsto uspehov med vrstniki po naši domovini in na vseh ravneh.

Vključevanje mladine v vrste mladih tehnikov pomeni uspešno širjenje tehnične kulture na širšem območju KS Posavje (danes KS Stožice in KS Urške Zatler). Visoko tehnično raven so ti mladi tehniki dosegli v brogarskem, letalskem in raketnem modelarstvu, fototehniki, elektrotehniki, kibernetiki, radiotehniki in telefoniji. Tovariš Novšak je povezal strokovne izsledke z mnogimi tehnično organiziranimi klubi pri nas ter tudi sam dokazal tehnično znanje na zveznih tekmovanjih vodij in instruktorjev tehničnih dejavnosti v okviru Zveze organizacij za tehnično kulturo Jugoslavije.

VALERIJA NOVŠAK

JESENICE

Aktivnost žensk v krajevni skupnosti Plavž

Članice aktiva za družbeno aktivnost žensk v krajevni skupnosti Plavž so zelo delavne. Od 17. do 20. marca bodo v prostorih krajevnne skupnosti Plavž pripravile razstavo ročnih del. Prizadevno delujejo tudi v okviru krožka ročnih del na osnovni šoli Tone Čufar na Plavžu. V okviru podaljšanega bivanja seznanjajo učence z raznovrstnimi malimi spretnostmi. Na šoli imajo prostore za sestanke odbora in delo krožkov. Odbor ima 11 članic, želi pa si še novih.

BRANKO BLENKUŠ

ŽALEC

Planinci oživljajo naravo

Gojenje tradicij NOV se v planinskih organizacijah kaže v različnih oblikah. Na predavanju, ki ga je pripravilo PD Zabukovica, so poudarili, da moramo ohraniti naravo.

Ob zaključku pohoda šestintridesetih planincev po jugoslovanski transverzali, ki povezuje najbolj znane vrhove posameznih republik in avtonomnih pokrajin, je planinsko društvo Žalec organiziralo proslavo. Srečanje je bilo na Homu. Pretresli so delo prejšnjega leta in ugotovili, da je bilo zelo pestro. Organizirani so bili razni pohodi ob spomenikih NOV, posvečeni raznim dogodkom iz NOB, kot so pohod po poteh 1. pohorskega bataljona, pohod na Stol, Dražgoše, izlet na Jelovico in še bi lahko naštevali. Tudi letos je bilo Planinsko društvo Prebold proglašeno kot najboljšje društvo na področju rekreacije v občini Žalec. Planinsko društvo Žalec in tajnik savinjskega MDO sta prejela priznanje republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin, več drugim planincem pa so podelili ta ali ona priznanja.

FRANC JEŽOVNIK

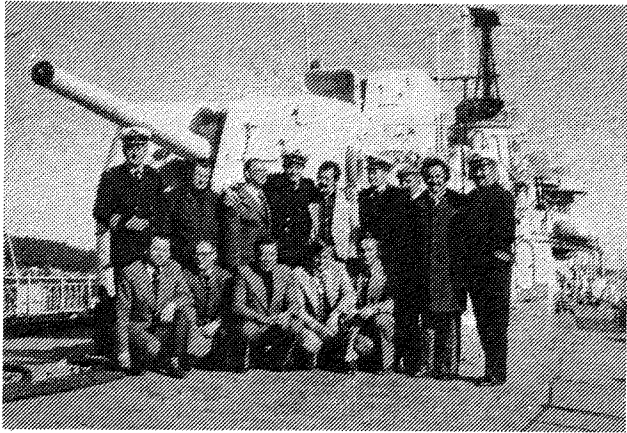
LJUTOMER

Z ladje vrhovnega komandanta JLA

V okviru letnega zaključka strokovne vzgoje RVS občine Ljutomer je predsedstvo občinske konference ZRVS organiziralo strokovne ekskurzije za svoje člane. Obiskali so vojno-mornariški šolski center v Pulju, kjer so se seznanili z najnovejšo tehniko vojne mornarice, obrambne oborožitve, kakor tudi z življenjem JVM, in ladjo vrhovnega komandanta JLA z vgrajenimi spominskimi obeležji raznih predsednikov, ki so obiskali našo domovino. Rezervni vojaški starešine, predstavniki sveta za ljudsko obrambo občine Ljutomer ter TO in poveljstvo JVM so si izmenjali spominske knjige o obisku ter zagotovili še tesnejše sodelovanje. Udeleženci so si ogledali tudi muzej narodne revolucije in puljsko areno ter druge znamenitosti tega mesta.

Organizacije ZRVS se pripravljajo na vzgojo starešinskega kadra za leto 1979, na organizacijske spremembe in delo krajevnih organizacij ZRVS v ljutomerski občini.

L. M. – S. F.

Ljutomerčani na ladji vrhovnega komandanta JLA

SPODNJA IDRIJA

Partizanska bolnišnica Franja

Na predlog Zavoda SR Slovenije za spomeniško varstvo je izvršni svet skupščine občine Idrija izdal soglasje k vpisu partizanske bolnišnice »Franje« v seznam svetovne kulturne in naravne dediščine, ki ga vodi medvladni komite Unesca v Parizu.

Tako bo ta pomembni spomenik, ki ga vsako leto obišče do 50.000 obiskovalcev, postal svetovnega značaja.

JANEZ JERAM

ČRNOMELJ

Spomenik v Gornjih Lazah

V Gornjih Lazah je v letu 1941 padlo dve tretjini borcev I. belokranjske čete. Borci iz Bele krajine in od drugod si prizadevajo za spomenik na tem mestu. Občinski odbor ZZB NOV Črnomelj je sklenil, naj bi spomenik odkrili v letu 1981 ob 40 letnici bitke na Gornjih Lazah. Vsi borci naj bi v občini Črnomelj prispevali za spomenik najmanj 100 din. Tudi borci iz občine Metlika naj bi pristopili k tej akciji in dali prav tak prispevek. O akciji je razpravljal tudi odbor Belokranjskega odreda in sprejel stališče, naj bi vsi pododbori Belokranjskega odreda, tako v Mariboru, Celju, Ljubljani, Kranju, Kopru in Novem mestu pristopili k zbiranju sredstev od vseh belokranjskih borcev, ki živijo na njihovem območju. Občinski odbor ZZB NOV Črnomelj bo zaprosil vse delovne organizacije v Beli krajini za denarno pomoč pri postavitvi spomenika. Za izdelavo osnutka spomenika bo razpisan natečaj. Osnutek naj bi napravili v letu 1979 in ga tudi potrdili, da bi z delom pričeli v letu 1980.

Vse belokranjske borce prosimo, da se tej akciji pridružijo in s svojimi prispevki pripomorejo k postavitvi spomenika. V občini Črnomelj bodo sredstva zbirali krajevni odbori ZZB NOV, pododbori Belokranjskega odreda pa vsak na svojem področju. Denar bomo zbirali na žiro račun pri SDK Črnomelj, štev. 52110-678-83130-ZZB NOV Črnomelj – Sredstva za spomenik v Gornjih Lazah. Če želijo posamezniki svoj prispevek poslati neposredno, naj ga nakažejo na navedeni račun.

ZZB NOV ČRNOMELJ

MARIBOR

Domicil – Štirinajsti diviziji

V Mariboru je koordinacijski odbor pri občinski konferenci SZDL za pripravo srečanja vseh še živih borcev slavne 14. divizije določil 24. februar.

Na predlog občinskega odbora ZZB NOV Maribor naj bi 14. diviziji podelili domicil.

Štirinajsta divizija je bila na svojem pohodu težke boje, ki so trajali kar dobre tri tedne. V bojih je padlo oziroma je bilo ujetih 345 borcev. Leta 1964 je bilo živih še 508 borcev. Nemško poročilo, ki ga je podpisal komandant Von Treeck – o bojih s 14. divizijo – je bilo povsem neresnično. Zapisal je, da so divizijo popolnoma uničili. Res pa je, da je bilo razmerje borcev 14. divizije proti nastopajočim Nemcem 1:3.

Lahko pričakujemo, da se bodo tega srečanja v Mariboru udeležili borci Bračičeve, Tomšičeve in Serčerjeve brigade, ki so sestavljali 14. divizijo s 1112 borci in bor-kami.

FRANJO HOVNIK

Zdi se mi, da mali narodi bolj ali vsaj drugače ljubimo svojo domovino, kakor jo ljubijo veliki. Majhna je... in ker ne moremo opevati njene prostranosti, opevamo in povečujemo njene koticke, ki so polni lepote, ljudi, ki so v vseh vojnah, bolj kot sebe, ljubili domovino, živeli in umirali zanj.

Tuhinjska dolina, dolina med Kamnikom in Ločico. Na Kozjaku, do koder vodi iz kamniške smeri asfaltna cesta, se vija vse tja mimo Špitaliča do Ločice preurejena makadamska cesta.

V minuli vojni so tudi tod odmevali koraki nemških škornjev. Z ustanovitvijo kamniške, dupliške, domžalske, radomeljske, mengeške in skupine partizanov v Črni, je okupator vedno bolj iskal varna zavetja v utrjenih postojankah. V dnevih pobesnelosti ni izbiral sredstev. In kadar človek pobesni, je nevarnejši od zveri!

Pomembno je verjeti ljudem in biti človek!

Delavsko gibanje na Kamniškem je dobilo že v stari Jugoslaviji svoje razsežnosti. Okrožni komite KPS Kamnik je začel z delom že leta 1940. Le dva dni zatem, ko so 25. julija 1941 leta ustanovili šest borbenih skupin, so začeli z oboroženo vstajo. Sredi avgusta 1941 je bil ustanovljen kamniški bataljon, ki so ga sestavljale kamniška, rašiška, mengeško-moravska in radomeljska četa.

Večji kot je bil teror nad domačini, številnejše so bile vrste zavednih ljudi. Čete borcev so preraščale v bataljone, bataljoni v odrede in ti v brigade. Borci kamniškega, zasavskega in savinjskega bataljona so se 6. avgusta 1943 vključili v Šlandrovo brigado. V nedrjih Tuhinjske doline se stiska več kot 50 večjih in manjših krajev in tudi približno toliko zasolkov. Med temi skromnimi, poštenimi in zavednimi ljudmi skoraj ni bilo izdajalca. Borci so v sleherni domačiji našli varno zatočišče. Kos kruha, skledo žgancev ali krompirja pa so delili z domačini. Strma pobočja Tuhinjske doline, ki so ponekod poseljena celo do 900 metrov visoko. Varno zavetje ranjenim borcem so nudile tudi partizanske bolnišnice v

Vobovšah, Tuhinjskem grabnu in nedaleč od Sv. Vida pri Zgornjem Tuhinju.

Že od samega začetka vstaje so imeli pomembno vlogo vaški odbori OF. Njihovo delo ni ostalo prikrito sovražniku. Osmega julija 1942 so Nemci vdrl v Gradišče, izropali poslopja, 12 živih moških zmetali v goreče hiše, žene in otroke pa odpeljali v nemška taborišča.

To je le delček zgodovine Tuhinjske doline, ki je v naših ljudeh zapisana z velikimi črkami.

Marija Burja-Mali

Čas pa gre neusmiljeno svojo pot. Marsikaj pomembnega je že utonilo v pozabo in generacije mladih, ki prihajajo za nami, bodo ostale za marsikaj prikrajšane.

★

Ko sem se prejšnji teden namenil v Tuhinjsko dolino, so se zjutraj ponujale posamične snežinke izpod meglene koprene, ki je pokrivala dolino. Že popoldne pa je posijalo sonce in ko sva stala s Tonetom Podbevškom Srečom na pragu njegove domačije visoko tam gori v Zgornjem Tuhinju, sva lahko vse okoliške hribe in skrivne steze, po katerih je partizani Srečo, božala s pogledi.

V Tuhinjsko dolino sem se pravzaprav namenil zgolj zato, da v povsem naključno izbranih sogovornikih izbrskam iz misli spomine na leta med vojno, ki jih nosi prav sleherni v sebi, če se je le rodil nekaj let pred zadnjo svetovno morijo.

Prvo srečanje s partizani

Ko se je začela zadnja vojna je bilo Mariji, ki se je takrat pisala Burja in kjer so jim po domače v Vasenem rekli pri Koroševih, komaj 17 let. Njen oče je po skrivnih poteh

Frančiška Učakar

Pomembno je verjeti ljudem

Zdi se, da mali narodi bolj ali vsaj drugače ljubimo svojo domovino, kakor je ljubijo veliki. Majhna je... in ker ne moremo opevati njene prostranosti, opevamo in povečujemo njene koticke, ki so polni lepote, ljudi, ki so v vseh vojnah, bolj kot sebe, ljubili domovino, živeli in umirali zanj.

Tuhinjska dolina, dolina med Kamnikom in Ločico. Na Kozjaku, do koder vodi iz kamniške smeri asfaltna cesta, se vija vse tja mimo Špitaliča do Ločice preurejena makadamska cesta.

V minuli vojni so tudi tod odmevali koraki nemških škornjev. Z ustanovitvijo kamniške, dupliške, domžalske, radomeljske, mengeške in skupine partizanov v Črni, je okupator vedno bolj iskal varna zavetja v utrjenih postojankah. V dnevih pobesnelosti ni izbiral sredstev. In kadar človek pobesni, je nevarnejši od zveri!

prinašal hrano partizanom.

»Nas dekleta«, pripoveduje Marija, »so terenci zadolževali s posebnimi občasnimi nalogami. Poizvedovale smo kje imajo Nemci zasede, kaj namestavajo itd. To smo sporočale terencem. Posebno aktivna pa so bila dekleta iz sosednje vasi, iz Potoka. Kdo ve koliko volnenih nogavic smo napletle, seveda naskrivaj, v dolgih zimskih večerih!

Še leta 1941. je bilo, dobro se tega spominjam, ko sva z mamo nabirali v

Težka so bila tista leta, posebno še potem, ko je mož Terezije Košir padel kot borec Šlandrove brigade v Žužemberku na Dolenjskem, ko je nosil ranjene tovariše. To je bilo 18. oktobra 1944. leta.

»Toda takrat«, pripoveduje zdaj že 74-letna Terezija, »je bil ranjki še živ, ko sta se pred hišo znašla dva tovornjaka nemških vojakov. Najstarejši je tudi o partizanih že veliko vedel, saj skoraj ni bilo noči, da se ne bi pri nas zadrževali. Bala sem se zanj, da ne bi kaj nehote

Terezija Košir iz Potoka z vnukom Matevžem in vnučkinjo Marijo

gozdu suho vejevje in ga vezali v butare. Zamišljeno v svoje delo, se kar naenkrat znajde pred nami skupina dvajsetih ali petindvajsetih borcev. Takrat sem že veliko slišala govoriti o partizanih, zato sem takoj vedela, da so to oni. Sprva sva se jih z mamo ustrašili, ko pa sem med njimi spoznala vaščana Naceta Cvahteta, borca kamniško-zasavskega odreda, sem se kar oddahnila.

Pogovor je bil kratek. Mudilo se jim je. Kaj smo takrat govorili se ne spominjam, vem pa, da so nama naročili, da o njihovem srečanju nič ne govorimo po vasi!

Morali smo iskati partizane

Prav na vrhu klanca nad vasjo Potok je Koširjeva hiša. Nekdaj je bila to lesena kašča. Pa sta jo Koširjeva dva še pred vojno nekoliko dozidala, preuredila... Vojno sta pričakala s štirimi otroki. Najmlajšemu je bilo dve leti, najstarejšemu 14.

prišli v vas, vendar nikoli ni nihče omenjal tiste akcije.

Kaj vse lahko človek v življenju preživi. Nobena žival ne zdrži toliko. Zdaj nam je lepo, zares nam je lepo. Hišo sta mlada dva še preuredila in marsikateri partizan, ki je sicer sleherni noč trkal na naša okna, je skoraj ne bi več prepoznal. No, če bi imeli še z zdravjem več sreče, potem bi bila jaz s hčerkinjo družino zares najsrečnejša na svetu.

Vnuk Matevž hodi že v šesti razred osnovne šole. V Kamnik se vozi z avtobusom vsak šolski dan. Vnučkinji Mariji je šele pet let. Velikokrat jima pripovedujem o tistih časih, ko je bila njuna mamica stara prav toliko kot onadva.

Da, drugačno, precej drugačno je bilo življenje takrat. Začel ga je človek in tudi končati ga je moral človek in to mali, vendar hrabri človek, ki ni hotel postati suženj, ki je hotel delati svoboden na svoji zemlji!

Županova hči iz Gornjega grada v zameno za osem tovarišev

Tone Podbevšek-Srečo iz Zgornjega Tuhinja je bil borec Šlandrove brigade. Gozd je celo življe-

Tone Podbevšek-Srečo

nje Tonetov ljubljenelec, njegov zaščitnik. Sosedje pravijo, da bi prej našel divjega petelina v domačem kokošnjaku kot Toneta ob domači peči.

Tisto januarsko četrtkovo popoldne sem imel srečo. Izredno srečo! Toneta sem našel doma v hlevu. Povabil me je v hišo. Sedla sva k peči v hiši in Tone, ki so ga v partizanih prav vsi poznali z imenom Srečo, mi je začel pripovedovati dolgo zgodbo, ki jo je že vrsto let nameraval sam napisati, pa se je vedno ustra-

šil tistih črk, pa besed in stavkov. In od takrat je minilo že 35 let.

»Dobro se spominjam, da je bilo to spomladi, da sneg še ni povsod skopnel in pisalo se je leto 1944.

S Črne na Koroškem smo prišli na Menino planino. Borbe so nas čakale skoraj vsak dan. Nekega dne, spomladi leta 1944, smo napadli sovražno postojanko v Šmartnem ob Dreti in naš prvi bataljon Šlandrove brigade se je moral umakniti na Slopi na Menini planini. Prav tu pa smo zvedeli, da bošel gornjegrajski župan z avtom v Celje, kamor bo nesel pomembno sporočilo. Naša naloga je bila, da preprečimo njegovo pot in da ga ujamemo. Ena četa je šla v zasedo. Izza ovir se je prikazal lep črn avto. Lahko plen za toliko borcev. Zaropotal je mišaljez, počile so puške in avto se je ustavil. Toda glej zlomka! V avtu je bil samo šofer in županova hči, ki je bila ranjena. Avto smo zažgali, šoferja izpustili, ranjeno hčerko župana v Gornjem gradu pa prinesli s prtljago vred v našo ambulanto, ki je bila na Slopi pri Slapniku, kjer je bil tudi štab brigade s komisarjem Moharjem, komandantom brigade Simonom, komandantom bataljona Božičem ter

zdravnikoma Oračem in Tarasom na čelu.

Že naslednji dan so tudi mene poklicali v štab. Prevzeti sem moral ranjeno žensko in z bolničarko Ružo, učiteljem Zvonkom in še z dvema soborcema skrbeti zanjo in se ravnati po navodilih, ki nam jih je prinašal poseben kurir.

Šli smo v Tuhinjsko dolino, kjer sem poznal vsak meter zemlje, sleherni stezo in pot. Po nekaj dneh smo šli nekoliko višje na planino, kjer smo v pastirski staji naredili

Tone Učakar

em in biti človek!

veliki. Majhna je ... in ker ne moremo opevati njene prostranosti, opevamo in povelju-
domovino, živeli in umirali zanjo.
kamniške smeri asfaltirana cesta, se vijuga vse do tja mimo Spitaliča do Ločice preure-
ke, dupliške, domžalske, radomeljske, mengeške in skupine partizanov v Črni, je
ti ni izbiral sredstev. In kadar človek pobesni, je nevarnejši od zveri!

zasilno bivališče, ki pa nam je po nerodnosti zgo-
relo. Samo dobre pol ure stran smo si naredili zasil-
no bivališče iz smrekovih vej. Kurir pa nam je vsak dan prinašal navodila.

V enem takem sporoči-
lu sem prebral ukaz, da se moramo natančno ravna-
ti po navodilih kurirja, ki nas bo ponovno obiskal natanko ob 15. uri naslednjega dne. Če kurirja do takrat ne bo, moramo ranjeno hčerko ustreliti in se vrniti v brigado.

Naslednji dan smo nestrpno pričakovali. Do-

Še zdaj, po tolikih letih, je vidna.

Učitelj Zvonko in bolničarka Ruža ter borca so se vrnili v brigado. Soborec iz Stranj Jerasov Tone-Sašo in jaz pa sva jo nesla čez Tuhinjsko dolino v Ravne, odkoder jo je kmet Klemen odpeljal do Jakčevca na Poljane. Sašo in jaz sva bila seveda z njim. Dekle pa smo za vsak primer pogrnili z odejo in ji zavezali oči. Jakčevcu smo dali nalogo, da pripelje dekle do Jernejovca pri Novi Štifi. Sam sem šel v patroljo.

Jože Levec

poldan skoraj ni hotel miniti. Popoldan se je vlekel v neskončnost. Kurirja pa od nikoder. Ura je bila že pol štirih. S krampom smo jeli kopati jamo. Kot nalašč nismo našli naletel na nobeno skalo, da bi ovirala izkop. Kurirja še od nikoder. Ukaz je treba izpolniti.

Županova hčerka je tistikrat preživljala težke trenutke. Vedela je, zakaj koplje jamo, toda kaj se pogovarjamo, nas ni razumela.

Ko smo bili že tik pred odločitvijo, se je od nekod znašel ves prepoten in zasopel kurir, ki je imel neke težave zasedo v dolini in je zamudil s sporočilom. Prve njegove besede so bile namenjene ženski. Ko smo mu povedali, da je še živa, se je oddahnil in šele tedaj smo se dodobra zavedli, da je ta ženska sila pomembna. V kurirjevem sporočilu pa je bilo napisano, da moramo to žensko prenesti nazaj na štajersko stran.

Počistili smo naše taborišče, jame pa niso zasuli.

Sašo pa je bil v zaščitnici. Noč pa je bila temna kot v Rogu sredi stoletnih smrek.

Dekle smo pripeljali na dvorišče. Kličemo gospodarja. Vsi domači so že spali. Naš pogovor z njim je bil kratek. S Sašom sva dekle nesla v hišo, kljub temu, da se je gospodar na vse pretege branil takega nenapovedanega gosta.

Pri tem kmetu sva s Sašom spila še nekaj žganja in mu dejala, naj gre zjutraj v Gornji grad in sporoči, kaj je v njegovo hišo prinesla temna noč.

Tudi naju s Sašom je vzela noč. In pri tistem kmetu se še nisem vse do sedaj oglašil, čeprav sem to nameraval storiti že večkrat.

Že dopoldan naslednjega dne je gornjegrajski župan ob močni straži, bal se je namreč presenečenja in pasti, prevzel ranjeno, vendar živo hčerko, ki za njeno usodo ni vedel cele tri tedne.

Mnogokrat sem se sam spraševal, zakaj smo imeli s to žensko cele tri te-

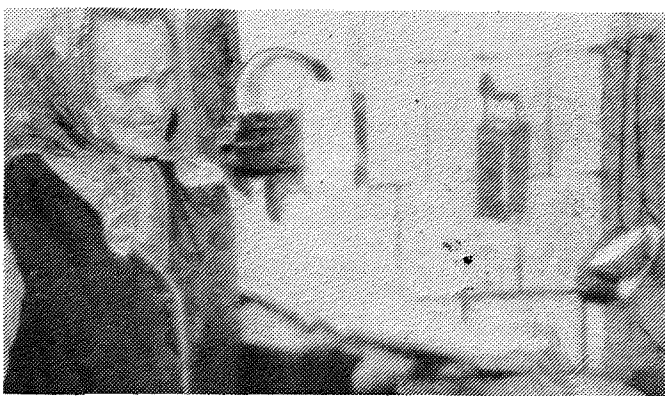
dne toliko nevšečnosti. Še zdaj natančno ne vem, vendar po pripovedovanju drugih sodim, da je štab brigade uspel v tem času s pregovori pri Nemcih dobiti za živo hčerko župana iz Gornjega grada osem borcev, ki so bili ujeti in zaprti v celjskem Piskru.

Kmalu zatem pa sem slišal pripovedovati ljudi, da je župan ranjeno hčerko celo zasovražil, ko je hvalila nas partizane, kako smo skrbeli zanjo in da je vse tisto, kar govori in pišejo Nemci o partizanih, le velika laž!

Tone Podbevšek-Srečo pa je za natančno izpolnjen ukaz dobil tudi odlikovanje, ki pa ni bilo edino.

Izdajal pri nas ni nihče

Jožetu Levcu iz Zgornjega Tuhinja je bilo 1944. leta okoli 14 let, približno toliko kot njegovega, zdaj že za dve glavi večjemu sinu osnovnošolcu, ki je z zanimanjem poslušal očetovo pripoved, ko so Nemci v neki hajki 1944. leta lovili tudi njegovega očeta, ki se je uspel skriti v svinjak, kjer ga nemški vojak, kljub natančnim preiskavam niso mogli najti. Sosedji sta videli kam se je skrivil oče, vendar ga nista izdali.

Milka Levec

Mene so Nemci topli. Kar v snegu so me pustili ležati. Ko sem prišel k sebi in se vrnil v hišo, je bila hiša že polna Nemcev. Na podstrešju so našli veliko pomembnih papirjev, katere je oče skrivil v dobri veri, da jih nihče, do konca tega sveta ne bo našel. Toda Nemci so jih našli prav kmalu. K sreči našega jezika niso razumeli. Dokumente so shranili v torbice in se bolj oprijeli žganja. Ta je tudi naredil svoje. Majavih korakov so odšli in nikoli več teh vajakov nisem videl v na-

ši vasi.

Zena Jožeta Levca, Milka ji je ime, je doma iz Gradišča, iz tistega Gradišča, ki so ga Nemci 8. julija 1942 požgali. Med tistimi dvanajstimi žrtvami, ki so zgorele v dogorevalnicah hišah je bil tudi njen komaj 17 let star brat Miha. Najstarejši brat Jurij je bil že v partizanih, najmlajšemu Jožetu pa je bilo komaj tri mesece. Kar so Nemci našli doma med ženskami in otroci, razen moških, ki so jih zažgali, so odpeljali v nemška taborišča!

»Moja žena«, pravi Jože »ne zna nemško, vendar še zdaj, ko sanja, velikokrat govori po nemško o nekih napadih in alarmih in kaj vem še vsemu.

V našem skupnem gospodinjstvu pa živi tudi še moja mama. Katarina ji je ime in je stara že 77 let. Ze deset let je tega, ko ji je umrl mož, se pravi moj oče. Kmečko pokojnino sicer dobi, vendar tista prošnja za dodatno pomoč za sodelovanje v NOB ne najde poti iz predalov. Mama je skoraj nepokretna in pomoč bi ji še kako prav prišla. Ko o tem sprašujem odgovorne na občini v Kamniku me pošiljajo v Ljubljano, tam trkam na številna vrata in ko uspem, da vsaj prisluknejo mojim željam, me zopet pošiljajo na občino v Kamnik. Po

verjetno ne bo več potrebna!«

Kmalu bi nas vse postrelili

Ivanka Lipovšek zdaj živi z možem Francom v Spitaliču. Že kot 15-letno dekletce je šlo od doma v Pšajnovici služiti kruh v Krašnju. Osmega julija 1942. leta ob treh zjutraj, torej natanko tisti dan, ko so Nemci požgali Gradišče, so skoraj vse krajane pobrali in jih odpeljali na delo v razne kraje. Ivanko so že z mnogimi drugimi pripeljali v Goričane. Delati so morale na polju. In ko so nekega dne opazile veliko plakatov po bližnjih drevesih, so nekatere med njimi šle pogledat kaj piše na njih. Zaradi tega s »predznega dejanja« bi Nemci skoraj vse postrelili. Kmalu zatem, ko so s plakatov zvedele, kaj so Nemci storili v Gradišču, so jih s transportom odpeljali v nemška taborišča. Z domačini, razen z očetom, ki so ga domobranci ubili, ko so pri sosedovih našli dva partizana, se je srečala šele po končani vojni.

Skromnosti sva vajena pa bova tudi to preživela

Frančiške Učakar in njenega moža Toneta iz Spitaliča ni bilo treba dolgo iskati. Osmi križ je že obema globoko segel pod pleča in bolj kot vse na svetu si želita le toplega doma, ki ga v teh mrzlih zimskih dneh zares ne kaže zapuščati.

Med vojno je bilo v Spitalu kar šest hiš, med katerimi je vsaka en dan v tednu preskrbovala s hrano bližnjo kurirsko postojanko. Med njimi je bila tudi Frančiška Učakar. Njena sestra Marija Drolc je bila sekretarka KP in obveščevalka, zato je marsikateri partizan našel pri njih varno zatočišče. Veliko je bilo noči, ko je tudi mož Tone moral na stražo, da ni prišlo do presenečenj, ko so bili v njegovi hiši partizani.

Mati Frančiška so prišli tudi Nemcem v pest, ko so bili s hrano na Šipku pri partizanih. K sreči so se vračali brez vsega, sicer jih Nemci ne bi kar tako izpustili.

Tudi to srečanje z Nemci jih ni prestrašilo. Koncu vojne je šele oznanil, da partizanske kuhinje pri Bizjakovih, Grigačevih, Mlinarju, Spodnjem in Zgornjem Zabavniku

Katarina Levec

in Kisošku, prenehajo z dolgoletnim kuhanjem za partizane.

Zdaj sta Učakarjeva stara, onemogla in betežna doma. Samo gospodar dobiva kmečko pokojnino, ki je komaj za kruh in nekaj živeža. Ostala sta brez podpore, brez sleherne priznavalnine za vse kar sta storila med NOB.

»Nikogar nisva prosila za pomoč,« pravita. »Tudi partizani nas niso prav nič prosili in moledovali pa je šel vol in telica in vse kar smo imeli, samo

Ivanka Lipovšek

da so bili naši fantje v hribih siti.

»Svoboda je prišla pričakovano, vendar iznena-
da. Nihče nam ni obljubljal, kot vidim marsikje zapisano«, je dejal gospodar Tone Učakar, »da nas bo obiskal, se pozanimal za naše življenje in zdravje. Tako kot smo se srečali, smo se tudi razšli.

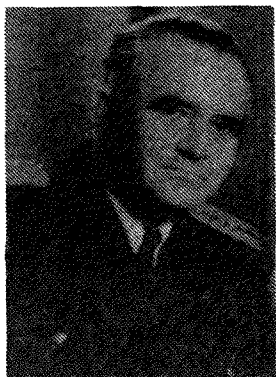
Zdaj sva z ženo sama. Na kmetiji ne zmoreva več. Žena še kuhati več ne more. Sosedovi otroci nama nosijo iz trgovine kruh. Ona pravi, naj bi dala zemljo občini, midva pa odšla v dom onemoglih.«

»Jaz bi šla takoj,« pravi Frančiška. »Jaz pa nikoli,« v eni sapi zatrjuje mož Tone. »Preveč sem garal na tej kmetiji, da bi jo kar tako nekomu podaril. Preveč krvi in znoja je izpila ta zemlja iz mene, veste! Težko bom odšel od tu, toda kaj more star človek.

Najlepšo jesen svojega življenja bi zagotovo preživela z ženo doma, na tej najini kmetiji, seveda, če bi lahko dobila kakšno žensko, ki bi skrbela za naju. Za vse tri pa bi bila kmečka pokojnina seveda veliko premajhna. Za drugo pomoč, če do sedaj, pa še v prihodnje ne bom prosil, kot nas tudi partizani niso prosili v najhujših časih. Toda sami smo videli, da jim moramo pomagati. In pomagali smo jim, čeprav smo v loncih nosili hrano, v torbi pa glavo!«

In kaj naj še zapišem ob koncu tega obiska v Tuhinjski dolini? Menim, da je pomembno verjeti ljudem in biti človek!

Se je ob vsem tem še čuditi, da se vaš val upor, skrit v srcih teh ljudi ni nikoli razbil ob čereh in se je znova in znova vračal še močnejši in čistejši?!

**Veselin
Lačimović**

V 72. letu starosti je v bolnišnici Topolšica umrl borec, rezervni kapetan 1. klase, Veselin Lačimović. Rodil se je leta 1906 v obrtniški družini Risti in Julki Lačimović v Foči. Z NOB je aktivno in organizirano sodeloval do leta 1943, nato pa je vstopil med borce odreda Brkovi črni 9. Ozrenske brigade 23. udarne divizije. Prejel je več odlikovanj. Pokopan je na pokopališču v Podkrajju pri Velenju.

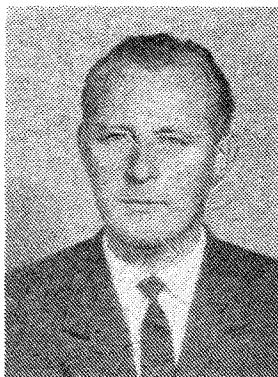
**Andrej Bizant-
Nande**

Oktobra lanskega leta je umrl Andrej Bizant-Nande. Rodil se je leta 1915. Že zgodaj je okusil grenko življenje kmeta in delavca. Z NOB je sodeloval od vsega začetka in organizirano delal za OF, kasneje je postal borec na medvoškem območju. Bil je ranjen. Kasneje se je boril v Gradnikovi brigadi, vojaško znanje pa je izpopolnjeval v podoficirski šoli. Za svojo požrtvovalnost je bil odlikovan.

Jože Tkavc

Na pokopališču v Šmartnem v Rožni dolini smo pokopali borca NOV, Jožeta Tkavca, rojenega leta 1912. Med NOV je bil četni politdelegat v SNOUB Toneta Tomšiča. Za svoje zasluge je bil odlikovan.

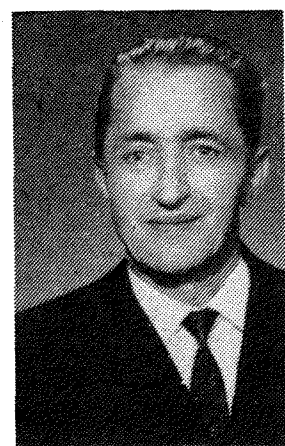
Jože Marn

Jože Marn se je rodil v Metliki leta 1928. Leta 1942 je začel aktivno sodelovati z OF, od septembra leta 1943 pa je bil borec NOV in POJ. Bil je kapetan in večkrat odlikovan. Pokopan je v Trziču.

Franc Čušin

Sredi oktobra lanskega leta smo na pokopališču na Idriji pri Bači pokopali Franca Čušina, rojenega leta 1893 v Podbeli. Aprila leta 1942 je pričel aktivno in organizirano sodelovati z NOB. Ves čas je vestno in požrtvovalno delal na raznih položajih, v odboru OF in krajevnem NOO. Bil je odlikovan.

Tone Rot

Na postojnkem pokopališču smo pokopali z vsemi vojaškimi častni, Tonega Rota, nosilca partizanske spomenice 1941 in več drugih vojaških odlikovanj. Rodil se je leta 1910 v Ravnah pri Cerknici. Že leta 1941 je pričel aktivno delati za NOV, leta 1942 pa je odšel med borce NOV. Stopil je v Krimski odred, ko pa je bila ustanovljena brigada Ljube Šercerja je postal vodnik voda. Sodeloval je v številnih bojih. Premiščen je bil na reledno postajo TV-10 in v TV-6, kjer je bil vse do osvoboditve.

Marija Pinter

Lanskega septembra je umrla Marija Pinter, stara 76 let, doma iz Rožnega vrha. Pri njej so se že leta 1942 sestajali prvi aktivisti in organizatorji NOG, kjer so imeli tudi stalno postojanko in zatočišče. Od nje smo se poslovlili na pokopališču v Šmartnem v Rožni dolini.

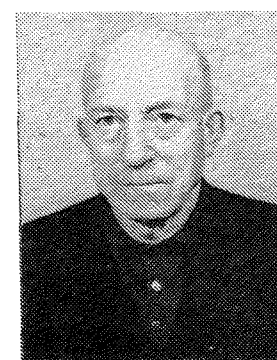
Franc Kosmač

Franc Kosmač je umrl junija lanskega leta. Pokopali smo ga na dovškem pokopališču. Med okupacijo je materialno podpiral NOB ter bil obveščevalec.

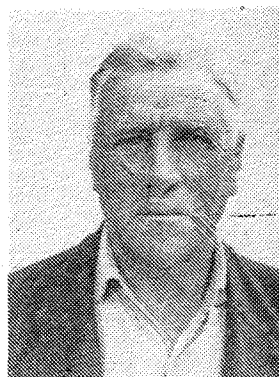
Alojz Dužnik

Marca leta 1978 smo se na pokopališču v Postojni poslovlili od Alojza Dužnika. Rodil se je v Fari pri Hrenovicah. Bil je udeleženec NOV in nosilec več odlikovanj.

Franc Lotrič

Lansko leto smo se poslovlili od Franceta Lotriča iz Dražgoš, dolgoletnega člana ZB Dražgoše. Bil je borec Škofjeloškega odreda. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

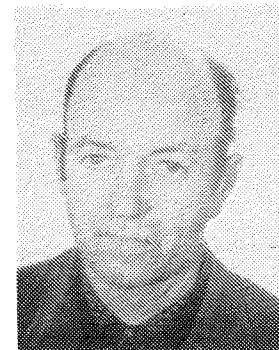
Janez Potočnik

Umrl je Janez Potočnik iz Dovjega. Sin mu je padel kot borec NOV, sam pa je vseskozi delal in pomagal partizanom.

Ludvik Dobnik

Na pokopališču v Podkrajju pri Velenju smo pokopali borca, Ludvika Dobnika, ki se je rodil pred 59 leti v Pesjem. Med vojno je bil dalj časa v nemškem ujetništvu, julija leta 1944 je postal borec 3. brigade VDV. Kot komandir čete je opravljal pomembne naloge. Za svojo hrabrost je prejel več odlikovanj.

Martin Krajnc

Na pokopališču v Šmartnem v Rožni dolini smo pokopali Martina Krajnc. Rodil se je leta 1913. Bil je borec Tomšičeve brigade. Za svoje zasluge je bil odlikovan.

Janez Peterman

V 85. letu starosti je umrl Janez Peterman. Leta 1942 je pričel sodelovati z NOB. Bil je izdan in odpeljan v begunjske zapore.

Franc Sedelšak

Tudi Francu Sedelšaku okupator ni prizanesel. Ker je sodeloval z NOV ga je okupator zaprl in mučil, toda vsemu trpljenju ni klonil. Ohranili ga bomo v najlepšem spominu.

Justina Lakota

Na Dovjem je lansko leto umrla Justina Lakota. Med NOB je pomagala partizanom, dajala jim je hrano in zbirala razni material. Leta 1943 jo je okupator odpeljal v begunjske zapore.

Matija Bogataj

V 89 letu starosti je umrl Matija Bogataj iz Gornjega Vrsnika. Po poklicu je bil čevljar in je s svojo obrtjo za časa NOV veliko pomagal borcem. Bil je tudi udeleženec prve svetovne vojne. Pokopan je na domačem pokopališču.

Jakob Možina

Jakob Možina se je rodil leta 1920 v vasi Robidnici nad Novaki. Takoj spomladi leta 1940 so ga mobilizirali v italijansko vojsko ter poslali v Afriko. Leta 1942 so ga Angleži ujeli in poslali v taborišče v Aleksandrijo. Decembra leta 1943 je pobegnil in se priključil enotam NOVJ, ki je bil dodeljen 4. aviačarski diviziji. Pokopan je na škofjeloškem pokopališču.

Kako začeti z besedo, da bi, kolikor je mogoče pravilno in živo, pričarali podobo te nenavadne žene? Morda takole!

Z vprašanji brskam skozi spomine iz njenega življenja. V začetku nezaupljivo, potlej pa gosto in izbrano, mi pripoveduje o svojem delu.

Rahlo skodrani, s sivimi nitmi prepredeni lasje ji mehko padajo ob obrazu, roke živahno pomagajo besedam. Vse njeno bitje izžareva neuničljivo energijo in nek poseben življenjski optimizem. Letos bo napolnila sedemdeset let, delovnih načrtov pa ima toliko kot bi jih štela komaj dvajset ali trideset. In prav to je tisto, kar sogovornika pri tej ženi očara. Očitno ne priznava ne let ne lastnih zaslug in dokler je zdrava, z delom ne odnega.

Njeno aktivistično delo sega daleč v vojni čas. Belogardisti so jo zaradi tega tudi zaprli. Kakor mnogi se je vrnila v prazen in izropan dom. Vendar pa prvi povojni čas ni dovoljeval niti urice jadicovanja. Toliko je bilo treba na terenu postoriti – graditi nove odnose med ljudmi, odpravljati nepravilnosti in nespornazume...

Mara Kraljeva je bila vedno v vrstah aktivistov na terenu med prvimi. Tega sicer sama ne poudarja, v zadnjem odzvenu njene pripovedi pa je vendarle čutiti kanec grenkobe – morda za izgubljene

Duša umetnice in srce aktivistke

Morda bi bilo pravilneje, ko bi zapisali obratno. Vsekakor velja eno in drugo – o duši in srcu za Mara Kraljevo, slovensko kiparko, slikarko, lutkarico, ilustratorko in – aktivistko.

Vse svoje življenje je posvetila umetnosti in aktivnosti za uveljavljanje naprednih, socialističnih idej v naši družbi.

nim časom, ko ni mogla umetniško ustvarjati, morda pa tudi zato, ker včasih dolgoletno trdo aktivistično delo rojeva sorazmerno skromne rezultate, morda celo zato, ker ni več dosti aktivistov v tistem starem pomenu besede?!

Lumpi in Antje, dva že priletna kužka nam delata družbo v pogovoru. Poleg Mare Kraljeve spregovori o aktivističnem delu na terenu tudi njena hči, operna pevka Tatjana Kraljeva, ki je v zadnjem času izredno aktivna predsednica organizacije Rdečega križa v KS Koleziji.

Mara Kraljeva je delovala vrsto let na področju socialne problematike v občini in krajevni skupnosti, v minuli mandatni dobi je bila predsednica delegacije SIS krajevne skupnosti Kolezije, pred

nedavnim je bila izvoljena v delegacijo ljubljanske kulturne skupnosti...

»Butalci« Frana Milčinskega, izredne lutke Mare Kraljeve, ki so bile že pred 16 leti mimične (ročne lutke) kakršne prav zadnje čase občudujemo v ameriških oddajah Muppet show. Lutke M. Kraljeve so se žal izgubile, predstava o prepametnih Butalcih pa je tudi sicer nepovrnjiva preteklost, saj je bila postavljena tik pred ero magnetoskopa.

Vsekakor je med najstarejšimi aktivisti v krajevni skupnosti Kolezija. V ta del mesta se je preselila leta 1928, »ko so še rasle vrbe ob Gradaščici in je le ta ob nalihivih prestopala bregove; takrat, ko je preko Gradaščice še vodil lesen most in so bile hiše v tem delu mesta redko posejane.« (Že takrat so v Koleziji stale t. i. mestne hiše, ki so bile menda zgrajene začasno po stojijo še danes.)

Mara in Tatjana Kraljeva dobro poznata utrip krajevne skupnosti kjer živita. Pokazeta mi anketo, ki jo je krajevna organizacija RK razposlala na domove krajanov, starejših od 75 let, na katero že prihajajo odgovori.

V uvodu, k vprašanju v anketi, je med drugim zapisano: »Pozna leta že sama na sebi prinašajo najrazličnejše težave. Naša organizacija bi rada ljudem te težave vsaj omilila, če jih že ne more odpraviti. Zato se obračamo

na vas z vljudno prošnjo...«

Kazeta mi odgovore anketirancev in se otroško veselita vseh teh starejših ljudi, ki pritrjujejo, da bi želeli iti kdaj na izlet, da si želijo družabnega življenja... s požrtvovalnim delom bodo lahko torej marsikateremu starejšemu občanu izpolnili ure samote.

Mara Kraljeva se s smehljajem spominja dela na terenu v prvih povojnih letih, ko so kopali jarke, sestankovali – malo in slabo jedli – a veliko peli. Spominja se tistih let, ko so se ljudje v nekem delu mesta še med seboj poznali... nostalgija?

... In vendar prevlada vedrina, tisti nepremagljivi optimizem, o katerem sem zapisala na začetku. Mara Kraljeva je vedno polna načrtov. Upa, da ji bo pri sedemdesetih vendarle uspelo pripraviti samostojno razstavo, kjer bo pokazala plod svoje dolgoletne umetniške ustvarjalnosti. Brskam po kupčku fotografij na mizi. Pred očmi mi zaplešejo znane podobe lutk, ki so nas, otroke prve povojne generacije razveseljevale in vodile v čudežni svet pravljic.

Butalci, Zvezdica za spanka, Srečni princ... nepozabne umetniške stvaritve Mare Kraljeve, spomin na neko drugo mladost in tema za nov pogovor.

Bojana Žokalj-Jesih

V topli kuhinji, sredi lupljenja rdeče pese sem zmotila tovariša Branka Lovrenčiča. Nič kaj navdušen ni bil za klepet, oziroma intervju. Želeli smo zapisati vsaj delček utrinkov iz ženinega in njegovega aktivnega dela za razvedrilo in družabno življenje upokojencev v KS Koleziji v Ljubljani. Žal je bila njegova žena te dni na zdravljenju v Valdoltri, sam pa ni hotel spregovoriti o delu, ki ga sicer načrtujeta složno skupaj.

In vendar nisem hotela oditi praznih rok. Želela sem izbrskati vsaj drobec spoznanja o možu, ki ga kljub temu, da se že krepko nagiba v deveto desetletje življenja, še vedno žene skrivna energija.

Iz njegovih prvih besed je bilo že slutiti, da je klen mož, izredno natančen pri vsakem opravilu, ki se ga loti. Prav na drobno posneti pesni olupki so bili prvi znaki te natančnosti.

»Veste, na novinarje se jezim, ker včasih napišejo nekaj čisto desetega namesto tistega kar bi morali.« Že je bilo slutiti, kam tak pogovor pelje, zato je bilo nujno zasukaati besedo k njegovim bolj priljubljenim temam.

Tovariš Branko Lovrenčič je bil med drugim tudi udeleženec prve svetovne vojne in je tudi taj-

nik Društva slovenskih dobrovoljcev. Šele z zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o borbah za severno mejo v letih 1918 in 1919 in o slovenskih vojnih dobrovoljcih iz vojn 1912 do 1918 mu je bil priznan status dobrovoljca! Za hip se ob pripovedovanju grenko nasmehne, ko pa beseda nanese na akcijo za postavitev spomenika slovenskim dobrovoljcem v

Nekdanji dobrovoljci imajo še vedno dober spomin

Reči bobu – bob

Ljubljani, je spet zagnan sredi razlage.

Že pred drugo svetovno vojno je bilo po Jugoslaviji 16 spomenikov, oziroma obeležij, posvečenih dobrovoljcem. V Sloveniji ni bilo nobenega spomenika, in ga tudi danes še ni. Vendar so priprave za postavitev spomenika v Ljubljani do nedavnega dobro napredovale. Odobren je že prostor za spomenik (sre-

di klančka nasproti mestne knjižnice) na Dvornem trgu, izdelan je projekt, likovne rešitve spomenika pa se je lotil kipar Janez Boljka. Ta hip so priprave na postavitev spomenika nekoliko v zastoju; slovenski dobrovoljci, ki jih je v Sloveniji menda živih še štirideset in so vsi osemdesetletniki pa bi želeli, da bi vendarle še živi čakali odkritje spomenika.

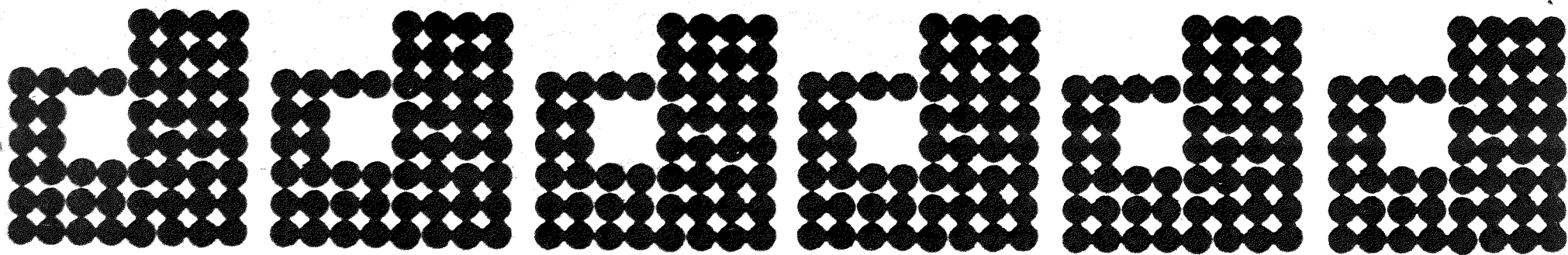
Tovariš Branko Lovrenčič se v pogovoru duje tudi na nekatere pravilnosti pri zgodovinskem obravnavanju brovoljcev, pri čemer sti poudarja, da so razre in dogodki iz tistih knjigi srbskega zgodnarja, ki obravnava brovoljce, dosti objekte ne obravnavane kot to primer v slovenski strokovni literaturi... »i sedaj, ko smo bili vsa desetletja dobrovoljci, nas tako imenuje slovenska ustava in tudi vsa zakonodaja, ko je beseda že udomačena, nas pa po pravopisu imenujejo prostovoljci.«

Pa bodi prostovoljci ali dobrovoljci, večina jih ima že krepko čez osemdeset let in še vedno se redno srečujejo, delajo in so aktivni – marsikdaj bolj živahno kot za dve in celo tri generacije mlajši od njih.

Bojana Žokalj-Jesih

Načrti za spomenik slovenskim dobrovoljcem na Dvornem trgu v Ljubljani so pripravljeni...

DELO

Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki.

Časopisno in grafično podjetje, Ljubljana

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«, Teleks, Naši razgledi, revijo Avto, revijo Stop, revijo Jana, Zabavnik

TEHNIKA – LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

SINTER

keramične ploščice IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mrz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6–7 po MOSH-ovi lestvici
300–400 kp/cm²
upijanje vode
1–3%

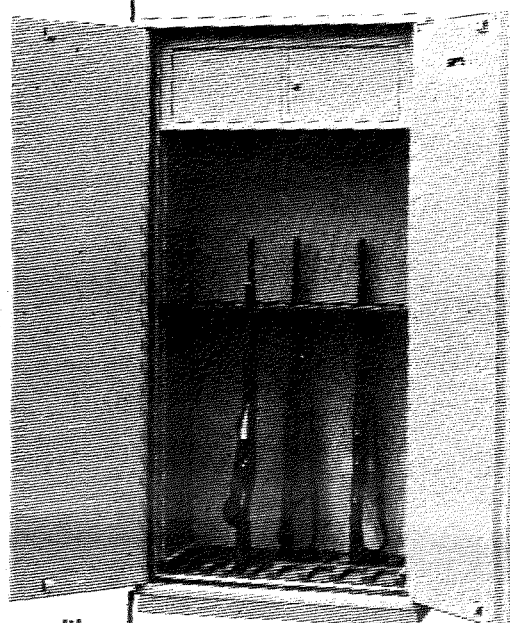
ustreza JUS-u, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva

- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nedrseče ploščice)

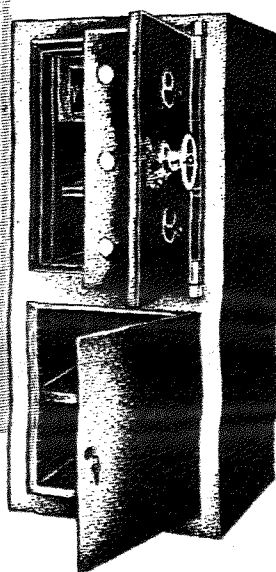
– glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
– gladke in nazobčene
200 × 200 × 10 in 100 × 200 × 10 mm
kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Izvedba:

omara za orožje

blagajna

30 LET
DELOVNE
ORGANIZACIJE

PRIMAT

TELEKOM

OMARA ZA OROŽJE

Dvostenska omara OG-O je namenjena za shranjevanje učil pri pouku predvojaške vzgoje.

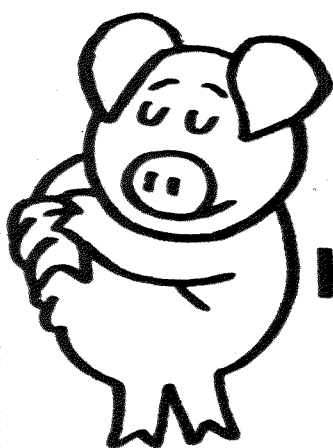
Ima dvojne stene, ki so zapolnjene z lahkim izolacijskim materialom. Taka izvedba pri manjšem sobnem požaru varuje določen čas arhivirano dokumentacijo in učila. Omara se zapira z dvokrilnimi vrati, ki se odpirajo v kotu 180°. V leva vrata je vdelan dvosmerni zaporni mehanizem, v desna pa trosmerni, ki hkrati blokira tudi leva vrata. Med ohišjem in vrati je vdelano profilirano tesnilo. Omara tehta 230 kg.

Dimenzije:
– višina: 1950 mm
– širina: 930 mm
– globina: 520 mm

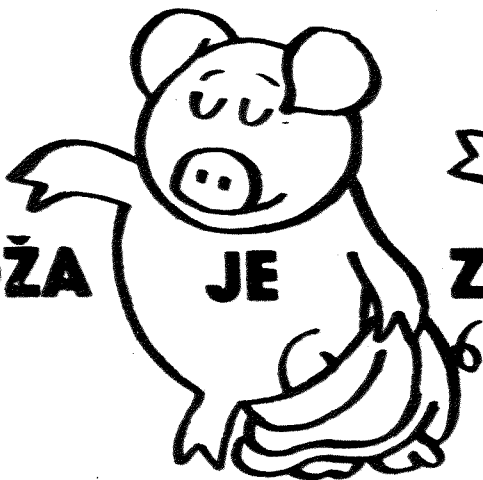
Vgrajeno ima:
– trezor višine 300 mm
– polico
– stojalo za orožje kapacitete

VARNOŠTNA OPREMA ZA SHRANJEVANJE DOKUMENTACIJE IN ZAUPNIH DOKUMENTOV

PRIMAT – TOVARNA KOVINSKE OPREME – MARIBOR ZN. SOL. O.
Industrijska 22, telefon (062) 28-641, telex YU 33178

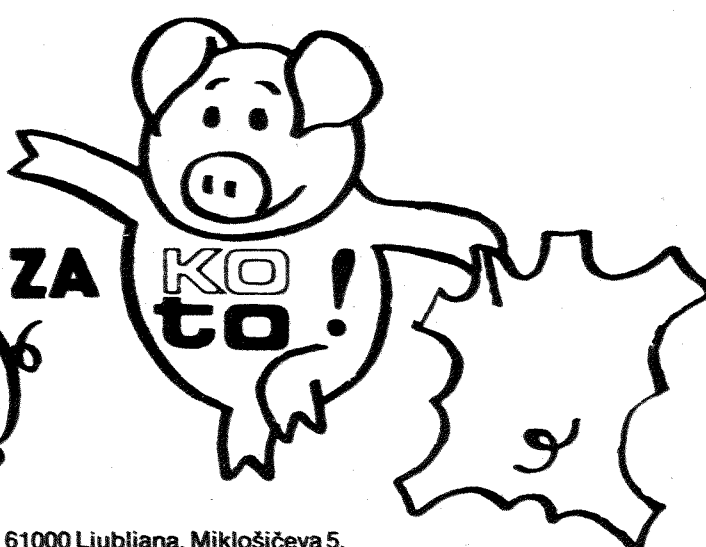

KOŽA

JE

ZA

KO
to!

KO
to

KOTO koteks tobus in zbiralnice kmetijskih zadrug odkupujejo svinjske kože po ugodnejši ceni kot prejšnja leta

KOTO koteks tobus proizvodno in trgovsko podjetje n. sol. o. Ljubljana, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 5.
telefon: (061) 323-24

zadeve SR Slovenije

sprejem učencev v šolo za miličnike kadete

Na razpis se lahko prijavijo mladinci, državljani SFRJ, ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

- da so uspešno končali osnovno šolo,
- da niso starejši kot 17 let,
- da so telesno in duševno zdravi,
- da zoper nje ni bil izrečen vzgojni ukrep ter da niso v kazenskem postopku,
- da obvladajo slovenski jezik,
- da imajo pismeno privoljenje staršev ali skrbnikov.

Kandidati naj oddajo NAJPOZNEJE DO 10. MAJA 1979 na pristojni postaji ali oddelku milice:

- prijavo za vpis v šolo na obrazcu 1,20, kolkovano s 4 din, ki jo morajo obvezno podpisati starši ali skrbniki, kar je hkrati tudi dokaz o njihovem privoljenju za vpis;
- spričevalo o uspešno končani osnovni šoli. Kandidati, ki še obiskujejo osmi razred, naj predložijo spričevalo za prvo polletje osmega razreda; spričevalo o končani osnovni šoli pa takoj, ko ga dobijo;
- pismeno priporočilo in mnenje šole, v kateri se je zadnje leto šolal. Kandidati, ki bodo izpolnjevali vse razpisne pogoje, bodo vabljeni na zdravniški pregled, psihološki preizkus, preizkus telesnih zmogljivosti in znanja slovenskega jezika.

Pri sprejemu v šolo za miličnike kadete bodo imeli prednost kandidati z boljšim učnim uspehom in tisti, ki bodo uspešnejši pri preizkusu znanja. O tem, ali je bil kandidat sprejet ali zavržen, bo obveščen do 18. junija 1979.

Začetek šolanja bo 1. septembra 1979 in bo trajalo štiri leta.

Učenci imajo v šoli za miličnike kadete brezplačno stanovanje in hrano, uniformo, obutev, perilo, učne pripomočke, zdravstveno in invalidsko zavarovanje ter pravico do denarnega zneska za osebne potrebe.

Kdor uspešno konča šolanje, je oproščen služenja vojaškega roka in mora po končanem šolanju delati v organih za notranje zadeve najmanj osem let.

O pravicah in dolžnostih učencev se ob sprejemu v šolo sklene pogodba.

Z uspešno opravljenim zaključnim izpitom učenec pridobi srednjo strokovno izobrazbo.

Vsa pojasnila dajejo

1. Republiški sekretariat za notranje zadeve SR Slovenije, telefon 327-290
2. Šola za miličnike kadete, Ljubljana, Tacen 48, telefon 51-737 in
3. vse postaje in oddelki milice

**Republiški sekretariat
za notranje zadeve SR Slovenije**

	VRSTA GLASBEN. INSTRUM.	KREAČIČ	NAŠI RAZGLEDI	TELEVIZIJ. NAPOVED. (JANA)	VRSTA BARVILA	RAZUM	
	ENO OD OZVEZDNIJ						
	IVAN MIRČEV		DEL AVT. MOTORJA				
	FOSIL						
ZVITEK			GR.PISEC BASNI				
			STRUJAR				
VRSTA DELOVNE NORME				KARENINA			
				UČENJE			
ZNAMKA AVTO MOB.			ČAPKOVI ROMAN			SLOVESEN SPREVOD	OČE
TOMARNA V GELJU			TEAM				
			IZBRANA DRUŽBA				
TROJANSKI JUNAK				FR.FILM. IGRALKA			
TRAVNIŠKA RASTLINA				KROGLICA			
OSEBNI ZAIMEK		INDUSTR. RASTLINA			EG.SONČN. BOG		
		HUR			HAL.KEM. PRVINA		
POKRAJ. V SZ							AMERICIJ
FRANC. PISATELJ			SKLEPNI STAVEK				
JEZERO V ETIOPIJI			PRVI MOŠKI				

paloma
sodobna
higiena

žepni robčki

sladkooorska

Za nagradno križanko št. 170 smo prejeli 286 rešitev, največ doslej. Dobitnik keramične vaze je:

PETRA KOLENC, Novi dom 29, 61420 Trbovlje,
dobitnika dveh stenskih krožnikov pa sta:
JOŠKO IPAVEC, Gregorčičeva 14, 65213 Kanal in DARIJ VRAN, Brezo-
vica 43, 66242 Materija.

Srečnim nagrajencem čestitamo, ostalim pa želimo pri naslednjih žrebanjih več sreče!

Rešitev:

Vodoglavno: mape, puli, amonij, HK, oris, karavana, lakota, trs, erar, kit, Apolon, rep, tebe, naročitev, Ali, Ane, Asirec, ananas, racak, JI, analitik, Beti, es, kokta, Se, maroni, Ariman, Aristotel, Arica, last, notes, kič, pižama, JE, Kamenjak, Ero, KU, Tit, anis, anagrami, Ra, baker.

Za nagradno križanko št. 171 smo prejeli 222 rešitev, malo manj kot za križanko št. 170. Več reševalcev se je zmotilo pri besedah SALAŠ in SOHO. Dobitnik keramične vaze je:

MARIJANA KLAJDERIČ, Starše 76, 62205 Starše,
dobitnika dveh stenskih krožnikov pa sta:
DANICA GABREJNA, Cesta 4. maja 47, 61380 Cerknica in
MIRKO ZUPAN, Ukova 4-B, 64270 Jesenice.

Srečnim nagrajencem čestitamo, ostalim pa želimo pri naslednjih žrebanjih več sreče in tudi pravih rešitev!

REŠITEV:

VODSTVO: nos, pero, Elo, otep, fes, Tajó, Oziris, Amor, jupi, Ira, en, opereta, kava, nalet, spot, Soho, Ras, dlake, EU, AK, Asta, UO, Tomsk, Valter, ko, S, stenj, arara, ličar, trak, ara, Ron, sineast, keratin, imitator, jek, žeton, ja, ol, Mar, go, ananas, oa, realiter, jura, on, Odra, IR, oko, Jasna, tok, Oto, naiya, politik, Aldo, BA.

GESLO: INDUSTRIJA POHIŠTVA BREST VAM ŽELI SREČNO NOVO LETO!

Žlica rešila življenje

Teško je verjeti, pa je vendar res

V rubriki »Saj ni res... pa je!« je Politikin Zabavnik 12. januarja letos (1979) objavil sledečo zanimivost:

»Louisa Trupa iz Clarksburga (ZDA), ki je med drugo svetovno vojno služil v mornarici, je med nekim spopadom zadela krogla tik nad srcem, vendar pa je izstrelek obtičal v pi-smih, ki mu jih je pisal njegov sin.«

Brez dvoma je omenjenega mornarja krogla zadela s tako velike oddaljenosti, da je že izgubila udarno moč. Vendar je bilo v minuli vojni (pa tudi v vseh prejšnjih) še več podobnih primerov. Med zadnjo ofenzivo na Primorskem 1945. leta je iz smeri Cerknega na Črni vrh prišel nek partizanski oficir (z oznakami čina na rokavih in ovrtniku bluze), ki nam je povedal, da ga Glavni štab NOV in PO Slovenije pošilja na Koroško. Stali smo na grebenu oz. sedlu, odkoder so se pred nami videle zgornje hiše v Davči. Na levi strani se začne vzpenjati pobočje proti Poreznu, na desni je sedanji planinski dom na Črnem vrhu, za nami pa pobočje, ki se spušča proti vasi Novaki in Cerknem.

Oficirju smo razložili vojaški položaj in mu svetovali, naj nekaj dni ostane pri nas, ker se bo težko prebil skozi številne zasede proti Jelovici in naprej čez Savo proti Koroški. No, on je dejal, da nosi s seboj izredno pomembno in nujno pošto ter da mora naprej. Odšel je, toda čez dve, tri ali štiri ure, tega se točno ne morem več spomniti, se je vrnil nazaj. Močno je sopihal in po tem smo sklepali, da je moral vrteti pete. Zatičnik je imel krvav.

»Krogla je še vedno v zatilku,« nam je dejal in ko sem rano pregledal od blizu, sem videl kro-

glo, ki se mu je zarila v kost, le nekaj milimetrov jo je bilo zunaj.

Povedal nam je, da je bil že spodaj v dolini po kateri pelje cesta (verjetno v Zalem logu v Selški dolini). V bližini je bila hiša iz katere so planili domobranci in začeli streljati nanj. Tudi on je z brzostrelko sprožil nekaj rafalov in jih prisilil, da so plegli in si iskali kritja. Med umikom ga je zadela krogla iz brzostrelke. Vendar se ne spominjam več, kam je potem odšel po zdravniško pomoč. Morda se bo javil, ko bo bral te vrstice.

Še večjo srečo je imel borec Jeseniško-bohinjskega odreda Anton Svetina s Koroške Bele v jeseniški občini. S še dvema minercema iz odreda so minirali železniški podvoz v Bitnjah v Bohinju. Po eksploziji so se vračali ob progi nazaj v taborišče, ko se nenadoma pred njimi pojavi nemška patrulja. Dva minerca sta se srečno umaknila, Toneta pa je Nemec ustrelil v zatiljek in to samo z razdalje desetih metrov. Krogla mu je prebila glavo med očmi. Padel je kot pokonjen. Nemci so mu vzeli puško in nahrbtnik, potem pa ga je nekdo še enkrat ustrelil, misleč, da je mrtev. Tri dni in dve noči je ležal v gozdu blizu proge. Dež in sneg, ki sta padala tri dni in dve noči, nista sprala z njegovega obraza kepe strnjene krvi. Potem se je počasi zbudil iz nezavednosti in sam pricapljal do bližnje vasi, kjer je poiskal pomoč. Po vojni je bil Tone trikrat operiran. Del krogle se je namreč razpršil v glavi in zdravniki so z operacijami skušali odstraniti

čimveč svinčenih kosčkov. Pravi, da je glavobol njegov večni spremljevalec. Ni čudno, če pa mu je krogla prebila vso glavo od zatilka ter pod možgani našla izhod med očmi!

Ob napadu na srednjo partijsko šolo v Cerknem 27. januarja 1944. leta je »dumdumka« zadela tečajnika Zdravka Tavčarja-Benota iz Žirovnice na Gorenjskem (zdaj živi v Mariboru), ki je bil sicer član rajonskega komiteja KPS Žirovnica-Lesce, točno pod srce. Sicer smrtonosna krogla ga sploh ni ranila, ker je Beno imel v notranjem žepu bluze žlico, ob kateri se je dumdumka razpršila, le žlico je preklala na dve. V času napada sem bil v vasi Novaki, uro hoda od Cerknega. Od Benota, ki se je s še nekaterimi tečajniki umaknil proti tej vasi, sem zvedel, kaj se dogaja v Cerknem. Streljanje smo slišali, nismo pa slutili, da se dogaja takšna tragedija zaradi izdaje. Beno mi je že tedaj pokazal dva kosa žlice, ki mu je rešila življenje. Zdaj ju čuva doma kot dragocen spomin.

Mnogim je življenje rešil nahrbtnik. Tako sta na primer 16. marca 1943. leta blizu Svetega Petra nad Begunjami na Gorenjskem padla v zasedo komandir čete Jože Rebol-Planinc in Gabrijel Dežman z Lancovega. Vračala sta se iz akcije. Dežman, ki je bil šele dva dni v partizanih, je dobil cel rafal iz brzostrelke v nahrbtnik, ranila pa ga ni nobena.

Ko je prišel v četno taborišče, je snel nahrbtnik, ga odvezal in ko je v njem opazil kup krogel, je hudomušno dejal: »Fantje, Nemci so mi nabasali nahrbtnik s strelivom.«

Jože Vidic

Anine ukane

Ob spominu na borce 14. divizije

Kmalu bo preteklo 35 let od prihoda 14. divizije na Stajersko. Spomini na njen prihod v hudi februarjski zimi 1944 in njeno delovanje do osvoboditve so med ljudmi v krajih okrog Konjiške gore in Lindeka še vedno živi. Štefan Dolar iz Frankolovega piše o spominih 84-letne kmečke mamice Ane Podgoršek iz Sojeka.

Njen mož je padel v 1. svetovni vojni, sama pa je kot vdova živela v letu 1944 v Brdcih nad Frankolovim. Že od jeseni 1943 je pomagala partizanom. V bližini njenega doma so v gozdu uredili zaklonišče za ranjence, ona pa jim je nosila hrano. Nekega večera se je v gozdu spotaknila ob štrlečo korenino in se pri tem tako zbudila v levo oko, da je oslepela.

Borci so jo dobro poznali in ji zaupali. Komandant Bračičeve brigade Milenko Knežević je nekoč na konju prinesel ranjenca in ji ga izročil v varstvo. Bližali so se Nemci. Vsa v strahu je vzeela s postelje slamarico, dala ranjenca pod njo in sama legla na vrh. Prišli so Nemci in jo spraševali za banditi. Kot v najhujši vročici se je tresla in verjeli so ji, da je hudo bolna. Odšli so dalje. Tedaj je vstala in videla, da je ranjenčeva kri že pritekla iz postelje na tla. Poskrbela je zanj. Ponoči pa so ga tovariši odnesli v bolnico. Nekoč proti pomladi 1945 je spet bila pri njej skupina partizanov. Skuhala jim je kosilo. Posedli so za mizo in jedli, pri tem pa puške postavili v kot pri mizi. Sama je zunaj opazovala, da jih kdo ne

bi presenetil. Res je zagledala skupino Nemcev in naročila borcem naj beže. Izginili so kot bi mignil, pri tem pa pustili nekaj pušk kar tam, kamor so jih postavili. Ana jih je hitro pograbila, jih potisnila v krušno peč in jo zalozila z lonci, v katerih je kuhala krmo za prašiče. Medtem so že vstopili Nemci. Na mizi so še ležale žlice in skleda. Spraševali so jo za banditi, ki jih je gostila, ona pa jih je prepričevala, da so bili pri kosilu gozdni delavci, ki sekajo drva v njenem gozdu.

»Kje so? Pokažite!« so kričali Nemci.

»Predalec je, jaz pa sem preveč bolna, da bi zmogla to pot,« jim je prepričevalno odgovorila in jih s tem odgnala.

Julka Tajnikar

Nepozabni dan

Doživel sem napad na partijsko šolo v Cerknem

Letos, 27. januarja bo minilo petintrideset let od nemškega napada na partijsko šolo v Cerknem.

Kot borec zaščitne čete sem bil dan pred napadom z Milanom Črnologarjem v patrulji v Kanomlji, kamor sva šla po material in pošto. Pozno v noč sva se vrnila. Komandir čete Dušan Furlan je prevzel stvari. Bil je vznemirljen in prosil me je, če bi prespal na hodniku, da bi bil v nujnem primeru najbolj pri roki. Ponoči sem na straži zamenjal Milanovega brata. Na severni strani cerkve, kjer je do vrha hriba grapa gosto zaraščena, sem koračil skozi meglo. Mraz je bilo, da je drevje pokalo.

V zvoniku je odbilo. Prav takrat sem zaslišal, da je nekdo odklepal vhodna in stranska cerkvena vrata. Bil je domači župnik. Čudno se mi je zdelo. Hotel sem o tem koga obvestiti, a nikogar ni bilo. Čez približno eno uro sem

srečal dežurnega in sem mu to omenil. Ta pa je samo zmignil z rameni.

Nisem več odlašal. Stekel sem v sobo, kjer je od čete ostalo samo še nekaj borcev, hitel sem dalje v pisarno do komandirja, a za vse je bil moj strah prazen. Pa ni bil. Še preden sem prišel do vrat, se je oglašil strel, za njim drugi, tretji, četrti in kmalu so prerasli v grmenje. Obstal sem nem. Vsi so bežali, jaz pa sem še vedno stal.

»Le zakaj mi niso verjeli!!!« Končno sem se premaknil, da bi tudi jaz poiskal izhod. Toda, strašno! Pred odprtimi vrati sem zagledal svoje tovariše, pokošene bilke z obrazom v snegu. Mitraltrež je še vedno tolkel v to smer. V hiši so odmevali nemški glasovi in jok domače hčere. Umaknil sem se na hodnik za ovinkaste stopnice. Skozi okno sem videl, da se Nemci umikajo proti Želinu. Stekel sem čez cesto in brezglavo

skočil v potok. Krogle so zažvižgale mimo, a zadeti me niso mogle. Koliko časa sem ležal v ledeno mrzli vodi, ne vem. Sklonjen sem se pomikal proti zgornjemu delu potoka. Za redkim zasneženim grmičevjem sem opazil dva partizana. Nista bila iz naše čete.

Korak sem usmeril proti Labnam. Bližala se mi je skupina zavrtih bitij. Skozi metež jih nisem prepoznal, zato sem se potuhnil v sneg ob cesti. Kako sem se razveselil, ko sem videl, da so naši. Šli smo skozi Novake, kjer smo v prvi hiši dobili hleb kruha. Razdelili smo ga na osemnajst kosov. Vsak grizljaj nam je pomenil bratstvo in enotnost.

V Cerkno smo se vrnili, ko so se pogrebci ravno vračali. Nemo smo zrl v kup zemlje, pokrit z rožami.

Franc Štefančič-Jagrov

Borcem-vezistom Prešernove brigade

Pripravljalni odbor vezistov Prešernove brigade zbira podatke o nekdanjih vezistih te partizanske enote in sicer od ustanovitve 12. 7. 1943 pa do marca 1945. leta. Pripravljalni odbor vabi vse nekdanje signaliste, telefoniste, kurirje in radiotelegrafiste, da se oglasijo Alojzu Zibelniku na Dežmanovo 5 v Kranju in omogočijo zbiranje podatkov ter tudi zgodovinskega gradiva iz NOB.

V Komen in Branik

Krajevni skupnosti Komen in Branik ter družbenopolitične organizacije in temeljne organizacije združenega dela vabijo na skupno proslavo ob spominu na 35-letnico napada in požiga vasi Komen in Branik.

V nedeljo, 4. februarja letos bodo ob 11. uri enote JLA in TO pripravile na Rovni, med Komnom in Branikom, improvizirani napad s partizanskim mitingom katerega se bodo udeležili tudi taborniki, borci in mladina, udeleženci pohoda po nekdanjih partizanskih poteh.

V četrtek, 15. februarja pa se bodo zvrstile v Braniku, Komnu in okoliških vaseh številne spominske slovesnosti. Naj naštejemo samo nekatere:

- Ob 9. uri pri spominskem obeležju v Preserjah,
 - ob 9.30 uri pri spominskem obeležju v Spodnji Branici,
 - ob 11.15 uri pri spominskem obeležju v Braniku,
 - 10.15 uri bo slavnostna seja krajevne skupnosti Branik,
 - ob 14. uri bo proslava krajevnega praznika z otvoritvijo in ogledom novih prostorov tovarne Mebla v Braniku in
 - ob 17. uri bo družabni večer, namenjen vsem krajanom, v dvorani v Braniku.
- V Komnu pa se bodo prav tako v četrtek, 15. februarja,
- ob 11.30 uri zbrali gasilci domačega gasilskega društva, ki bodo prevzeli novo opremo,
 - ob 14. uri bo slavnostna seja sveta krajevne skupnosti z otvoritvijo razstave fotografij Antona Šibelja-Stjenke v prostorih nove osnovne šole v Komnu,
 - ob 17. uri bo slovesnost v počastitev krajevnega praznika v hali delovne organizacije »Aluminij« v Komnu,
 - ob 19. uri pa bo zaključek praznovanj z družabnim večerom v kinodvorani v Komnu.

Zahvala

Družbenopolitičnim organizacijam občine Ljubljana Moste-Polje, predvsem zvezi komunistov in borčevski organizaciji, bi se želela zahvaliti za vso pozornost, ki so mi jo izkazali ob praznovanju življenjskega jubileja.

FRANCKA ZAJC-KOPRIVC
Zaloška 76 a
p. Ljubljana

Poizvedba

Marija Čarman iz Moravč (Trg svobode št. 16) pri Domžalah (61251) naproša vse borce prvega bataljona prve čete Šerčerjeve brigade, ki bi karkoli vedeli o njenem bratu Francu Štritofu-Tončku, ki je padel pri Logatcu leta 1943 (oktobra), naj to sporočijo na gornji naslov. Podatki so potrebni za izpolnitev podatkov v knjigi, ki bo omenjala padlega tovariša Toneta ter tudi zato, ker bo kmalu odkrito spominsko obeležje tovarišu Francu Štritofu-Tončku.

Tovarišica Čarmanova v svoji poizvedbi še pripominja, da se je njen brat boril med drugim na Notranjskem, Dolenjskem, v Beli krajini in Suhi krajini in je bil član VOS.

1. februar – dan računovodskih in finančnih delavcev Jugoslavije

V spomin na 1. februar 1945, ko je predsedstvo AVNOJ izdalo odlok o uvajanju enotnega računovodstva in odlok o enotnem računovodstvu, je zveza računovodskih in finančnih delavcev Jugoslavije proglasila 1. februar za dan računovodskih in finančnih delavcev. Tudi več kot 33 tisoč računovodskih in finančnih delavcev v Sloveniji bo proslavilo svoj dan z najrazličnejšimi prireditvami, predvsem pa bodo pregledali delo v svoji organizaciji in ponovno preučili številne probleme, s katerimi se srečujejo.

Osrednja prireditev v zvezi s proslavo dneva računovodskih in finančnih delavcev v Sloveniji bo razstava Računovodstvo in finance v NOB 1941 do 1945, ki jo bodo odprli 26. januarja v prostorih Kompasove galerije v Ljubljani, Titova 12.

Pohod po poteh 14. divizije

Pohod bo potekal v dneh od 15. februarja 1979 do 24. februarja 1979. Začetek pohoda je dne 15. februarja 1979.

Potek pohoda:

I. etapa od 15. do 18. februarja 1979

Nosilec: OK Laško, sodelujejo OK ZSMS Šmarje, Krško, Brežice, Sevnica

Trasa: Sedlarjevo–Bohor–Šentvid–Lisca–Menina–Gračnica (zaključek 18. februarja ob 12. uri s proslavo v dolini Gračnice)

II. etapa ob 18. do 20. februarja

Nosilec: OK Celje, sodelujejo OK ZSMS Šentjur, Slovenske Konjice (sodelujejo tudi zainteresirane OK ZSMS)

Trasa: dolina Gračnice–Vrh nad Laškim (se prespi)–Breze–Dramlje (se prespi)–Črešnjice–Frankolovo (zaključek 20. februarja ob 9. uri s proslavo v Frankolovu)

III. etapa od 20. februarja do 22. februarja

Nosilec: OK Velenje, sodelujejo OK ZSMS Slovenj Gradec, Ravne, Zalec

Trasa: Frankolovo–Lindek–Dobrna–Paški Kozjak (se prespi)–Paka–Graška gora–Plešivce–Ravne (se prespi)–Zavodnje (zaključek 22. februarja 1979 ob 10. uri v Zavodnju)

IV. etapa od 22. februarja do 24. februarja

Nosilec: OK Mozirje, sodelujejo OK Zagorje, Trbovlje, Hrastnik, Maribor, Ljubljana-Moste

Trasa: Zavodnje–Bele vode (se prespi)–Smrekovec (se prespi)–Ljubno (prevoz z avtobusi v Maribor).

Zaključek pohoda za vse pohodnike bo 24. februarja 1979 ob 11. uri na osrednji proslavi 35-letnice pohoda 14. divizije na Štajersko. Na proslavi bo govoril sekretar CK ZKJ tovariš Stane Dolanc, borec divizije.

Vsaka OK ZSMS iz zahodne štajerske pokrajine daje po 30 pohodnikov (16 OK ZSMS, skupaj 480). 120 pohodnikov dajo ostale OK ZSMS. Celoten pohod je razdeljen na štiri etape. Nosilci posameznih etap so dolžni, da skličejo posvet z ostalimi občinskimi konferencami in se dogovorijo o poteku pohoda v posamezni etapi, izobraževanju na pohodu, proslavah itd.

Štab pohoda posamezne etape formira OK ZSMS, ki je nosilec posamezne etape. Ostale OK ZSMS, ki bi s svojimi pohodnimi enotami rade sodelovale na pohodu, naj to sporoče najkasneje do 1. februarja 1979 na RK ZSMS ali neposredno posameznemu nosilcu etape.

Se kdo
spominja
Lojzeta
Mivška-
Rudija?

Prosim borce, ki so se borili v okolici Logatca, Rovt, Žiri, od spomladi leta 1942 dalje – če se kdo spominja Lojzeta Mivška-Rudija.

Doma je bil s Cest med Rovtami in Logatcem. K partizanom je odšel 26. 3. 1942. Rekli so, da je po vojni padel v okolici Svetih Treh kraljev. Njegovo družino dobro poznam, še iz otroških let, zato sem se zanimala zanj in brata Rudija. Lani sem govorila tudi s starejšo aktivistko iz Svetih Treh kraljev v Slovenskih goricah, ki je odločno trdila, da Lojze ni padel v njihovem kraju.

Sedaj je nastal dvom, če ta Lojze ni umrl pri nas – na Hrušici pri Jesenicah.

Bilo je jeseni leta 1943, ko je manjša skupina borcev prinesla hudo ranjenega borca v majhno hišo tam preko Save. Takoj so mu nudili zdravniško pomoč, a žal prepozno. Povedal je, da ima starše na Rabu, doma sestro in tudi – naslov, a ga je žal ta družina izgubila. Vodja te skupine borcev je nosil očala. Morda kateri izmed teh borcev še živi in se spominja tega fanta. Javi naj se, prosimo, naši borčevski organizaciji, ker se še po trikratnem poizvedovanju nihče ni javil. Na koncu vrta ob njegovem grobu mu je borčevska organizacija leta 1961 postavila spominsko obeležje. Tu v bližini je bila kurirska pot, ki je vodila preko Save v Karavanke in nazaj na Pokljuko. Morda so se te poti tedaj poslužili tudi kurirji Notranjske ali Primorske – če ne, je ta borec vsekakor bil doma iz teh krajev.

Naj povem še, da je šel Lojzetov brat Rudi k partizanom februarja 1942, nato sta šla še brata Ivan in Franc Bonča in Lojze. Zato so Italijani tu v Cestah požgali vse štiri hiše. Starša bratov Mivšek so poslali na Rab. Rudija so avgusta istega leta na Travnem vrhu pri hiši, kamor je hodil na vezo, domači fantje – belogardisti ubili s puškinih kopiti. Pokopali so ga na pokopališču v Zaplani, levo ob vhodu v zvonik. Kmalu po prvi svetovni vojni je bil tu pokopan hlapec, na stara leta berač Martin. Sedaj počiva tu borec narodnoosvobodilne vojne – pokriva ga trava in grob je komaj viden... Kdo ve, kje je prerasla trava tudi Lojzeta. Zaradi trpljenja in izgube staršev se užaljeni svojci ne zmenijo zanje. Mene osebno to boli in mislim, da bi morala borčevska organizacija posvečati več pozornosti tem skromnim fantom, sinovom cestarja, ki sta tako zgodaj odšla v borbo in to ne samo proti Italijanom, temveč proti kmečkim fantom, ki so bili tu že takrat v precejšnjem številu organizirani v beli gardi. Pod pritiskom in na ukaz so tu napravili več gnusnih zločinov.

Za kakršnokoli pojasnilo se najlepše zahvaljujem.

VIKA AMBROŽIČ
Hrušica 1
p. Jesenice

PRAVNA POSVETOVALNICA PRAV

Posebna doba

Vprašanje: Uredništvo je dobilo večje število dopisov, v katerih naročniki, ki niso bili aktivni borci NOV, opisujejo svojo aktivnost v narodnoosvobodilnem boju in vprašujejo, ali imajo glede na svoje delovanje pravico zahtevati, da se ta čas dvojno šteje za pokojnino.

★

Odgovor: Za pokojnino se dvojno šteje čas do 15. maja 1945, ki ga je zavarovanec prebil na aktivnem in organiziranem delu v narodnoosvobodilnem boju. To delo mora biti tako, da se po svojem značaju in pomembnosti lahko izenači z udeležbo v oboroženi borbi pripadnikov NOV. Naloge za delo je moral aktivist dobivati od vodstva KPJ ali od štaba oziroma poveljstva partizanskih odredov ali narodnoosvobodilne vojske. Aktivno in organizirano delo pomeni izvrševanje le tistih nalog, ki jih je dajala organizacija, ne pa morda izpolnjevanje nalog, ki jih je zavarovanec izbral po lastni presoji. To delo je moralo biti trajno in nepretrgano, zavarovanec je torej moral biti z gibanjem v trajni zvezi in biti vedno na razpolago partizanskemu oziroma vojaškemu vodstvu, star pa je moral biti v času, za katerega zahteva, da se mu šteje dvojno za pokojnino, že 15 let. Čas aktivnega in organiziranega dela se šteje dvojno nosilec partizanske spomenice, članom komitejev SKOJ, vodjem aktivov in članom SKOJ, če so izvrševali vse določene naloge in po ukazu odhajali v enote NOV, članom narodnoosvobodilnih odborov in odborov množičnih organizacij ter tistim, ki so ostali po izrecnem ukazu komiteja KPJ na svojem delovnem mestu na neosvobojenem ozemlju, da bi izvrševali določene naloge. Ne prizna pa se aktivno in organizirano delo tistim, ki so ostali po svoji volji na neosvobojenem ozemlju in so s svojega delovnega mesta podpirali gibanje. Dvojna doba se prizna tudi tistim, ki so dajali na neosvobojenem ozemlju na razpolago svoja stanovanja ali zagotavljali skrišališče za tehniko, za ranjence ali ilegalce, za kurirje ali javke, vendar le, če je bila ta oseba nosilec takšne aktivnosti in v stalni zvezi s partijskim vodstvom ter da je bilo stanovanje narodnoosvobodilnemu gibanju na razpolago do konca vojne oziroma dokler ga sovražnik ni odkril.

Dvojno se šteje tudi čas, ki ga je zavarovanec prebil v zaporih, taboriščih ali internaciji, če se je boril ali izvrševal naloge narodnoosvobodilnega gibanja in bil pri tem ujet in če se je po prihodu iz zapora, taborišča ali internacije postavil na razpolago gibanju in nadaljeval svoje aktivno delo.

Ti pogoji za priznanje dvojne delovne dobe so povzeti po Navodilu o kriterijih za natančnejše določanje časa, ki se šteje po čl. 29 do 32 zakona o pokojninskem zavarovanju za pokojnino. Če izpolnjujete torej navedene pogoje, vam bo čas aktivnega in organiziranega dela za narodnoosvobodilno gibanje štet dvojno za pokojnino. Organi, ki o tem odločajo, bodo na podlagi dokazov, ki ste jih predlagali, in drugih dokazov, ugotovili, ali te pogoje izpolnjujete. Storjeno je vse, kar je bilo mogoče, da bi organi v občinah uporabili izenačena merila, tako da ni bojazni, da bi za enako delo ponekod priznavali dvojno štetje, drugje pa tako priznavanje odklanjali.

Naročnikom, ki se pritožujejo zaradi počasnega dela organov, ki o tem odločajo, svetujemo, naj nekoliko potrpijo, kajti dela je precej in ni mogoče v kratkem času rešiti vseh predlogov za priznanje posebne delovne dobe. Vaše pravice ne bodo prav nič prizadete, če se bo rešitev vaše zahteve za kak mesec zavlekla.

Naročnikom, ki vprašujejo, kako lahko dokažejo svoje aktivno in organizirano delo za narodnoosvobodilno gibanje in nimajo ustreznih listin, pojasnjujemo, da smejo dajati izjave o aktivnem in organiziranem delu drugih samo tisti, ki imajo sami priznano dvojno štetje za obdobje, za katero dajejo izjavo, in le o tistih obdobjih aktivnosti, ki so priči osebno znane. Priča torej ne more pričati o tem, kar sama sicer ne ve, je pa slišala od drugih.

PRAVNA POSVETOVALNICA PRAV

Querida Sara! DR SAŠA BOŽOVIĆ **TEBI, MOJA DOLORES**
para conocer, por la
condución, como una criminal, por la guardia civil
desde la cárcel de mujeres de Madrid a la me queda

Aretacija

V Titogradu, na koncu Džanove ulice, je naša hiša. Zmeraj je bila vesela in polna življenja. Zdaj je prazna. Vsi so vzeli puške in odšli v gozdove. Celo stari Risto. Doma smo ostali samo tašča, jaz in najmlajši svak Aleksander. Tudi mi bi bili morali oditi in se priključiti partizanom. Nam so prepustili drugačno, lažjo pot. Menili so, naj se najprej premaknemo v sosednji kraj Tuze. Tam bi nas čakal Osman Bulić in nas peljal dalje. A načrt se nam je izjalovil. Pot je bila presekana. V sosesčini Osmanove hiše so okupatorji napravili zapore; iz njih je odmevalo vpitje, kliči na pomoč, največkrat pa je bilo slišati »vode, vode«. Morali smo se vrniti. Pred izhodom iz mesta sem bila preoblečena v bulo. Ni bilo lahko vrniti se v Podgorico, preveč je zastražena. V nekem vinogradu slečem si široke hlače in jih pustim. Vračamo se in gremo mimo straže kot domačini. Ustavijo nas. Povemo jim na kratko, da smo namenjeni v bolnišnico, kjer

bom jaz rodila. Na sebi imam tanko letno haljo, in stražar zlahka razume. »A, bambino! Avanti!« nas pusti dalje. Tašča ponavlja »bolnišnica«, Acko pa nekaj doda po italijansko. To rej smo se izmazali.

Vračamo se v Džanovo ulico. Znočilo se je. Acko je še deček, a sodeluje pri vsem, kot bi bil že v letih. Objemamo se in se pogovarjamo, tuhtamo, delamo nove načrte za odhod. To traja pozno v noč. Zjutraj nas zdrami bobnenje. Letala so vzela na muho Piper. Včeraj so se tja prebili tovariši, z njimi tudi moji svaki. Treba je vzdignuti upor. Puške so že začele pokati.

Ob dvorišču je zidana ograja. Aco se vzpne nanjo in gleda letala, kako krožijo nad Piperi. Tam, v piperski Stijeni, je rojstna hiša mojega tasta in vseh devetih sinov. In prav v tisto smer nabijajo topovi. Rumica se je vzpela k Aco na ograjo, pa gleda zdaj proti Piperom zdaj proti Stijeni. Spremlja letala, jih prešteva. Pri vsaki eksploziji se strese, blede je ko

papir. Tam so sinovi Boro, Milan, Časlav, Slavko, Božo, Sveta. Tam sta tudi Risto in brat Rade. A vse je v dimu. Veter prinese kdaj pa kdaj duh po smodu. Nenadoma začne Rumica šepetati, kot bi se ji zmešalo: »Kri čutim, po krvi diši!« Pokličem jo: »Ruma, Rumica!« Ona pa stoji kot vkopana, ne sliši me. Šele ko preplašeno zavreščim, se zdrzne in odide počasi v hišo.

Dan je minil in začela se je noč, dolga, neskončna. Obliva nas mesečina, svetilke nam niso potrebne, zlasti ne za pogovore in pomenke. Delamo načrte, jih analiziramo, razveljavljamo, sprejemamo nove, kar traja pozno v noč. Nazadnje sklenemo, da pojde Acko ven. Še skoraj otrok je, nihče ga ne bo sumil. Zjutraj bo vzel košaro in nekaj denarja, kot bi šel kaj nakupit v bližnje vasi. Brž ko bo zapustil blokirano mesto, naj naveže stik z očetom in brati. Načrt se je spet izjalovil. Ubogi dečko se je vrnil potr. Italijani bi ga bili skoraj aretirali. Pomagalo mu je tistih nekaj italijanskih besed, ki se jih je naučil, ko je dan za dnem poslušal vojake, prihajajoče v mesto. Zdaj sedi na stolčku in si pokriva obraz z dlanmi. Na neuspeli podvig spominja tudi košara, ki leži na tleh prevrnjena in prazna. Pogled nanjo je neprijeten. Molčimo in vzdihujemo. Rumica kadil cigareto za cigareto. Pred njo je skledica, polna tobaka, in papir. Brž ko pokadi eno, ji prsti že zvijajo drugo. Zdi se mi, da niti blede ni več. Lice ji je prekril neki čudno zelen odtenek, ustne pa so se ji stisnile, da jih skoraj ni več videti.

Vhodna vrata imamo zaprta. Zaman! Že nekdo trka nanje, tolče po njih. Grozijo, rogovilijo. Še vedno tolčejo in žvenketajo s puškami. Rumica stopi k vratom in odpre. In že je dvorišče polno Italijanov. Še ne vem, da so prišli pome. Večkrat takole vderejo v kakšno hišo in naredijo preiskavo. Nemara bo tako tudi pri nas. A zmotili smo se. Iščejo mene, kličejo me po imenu: »Dottorressa Sasa Božović!« Rumica se ustopi predme, molče gleda prišlece naravnost v oči. Prsi se ji napenajjo, dihanje postane glasno. Eden izmed vojakov me s puško loči od tašče. »Avanti!« odseka, in že moram iz hiše. Ruma si pokrije obraz z dlanmi in zaihti. Komaj dohajam vojaške korake. Tu in tam malo potečem. Ozrem se, ne da bi se ustavila. Ruma gre za menoj. Slišim topotanje njenih copat. Hlipa in ječi. »Comando di tappa« preberem na vhodu v neko poslopje. Popišejo me. Po kratkem in dokaj surovem zaslišanju me spravijo v zapor »Kuća Rogočića«. Tu najdem nekaj žensk: lekarnarko Jelo Žunić, profesorico Vasilijo Kostić, učiteljico Rado Djilas in še nekatere. Sedijo na podu. A pod je umazan. Soba je temna. Ima samo eno majhno okno – zaprto. Zdaj je julij in vroče je kakor v kotlu. Vendar se vse ženske držijo dostojanstveno, odločno.

Rumica je zvedela, kje sem. Ni verjela, da bodo nosečo žensko vrgli v zapor. Mislila je, da me peljejo samo na zaslišanje. Hudo ji je, ne more se potolažiti. Od zunaj slišim kričanje. Nadaljevanje prihodnjic

Anton Kebe

9

Cerknica v prvih dneh po kapitulaciji Italije

Partizani so vse bolj stiskali obroč v zgornjem delu vasi, kjer so bile še posebno utrjene Bonačeva, Matičičeva in Kravanjeva hiša. Belogardisti iz Dobca, Bezuljaka, Selščka in iz Topola so se že razbežali ali pa so se priključili »svojim« v Begunjah. Nekateri so se prebili proti Borovnici. Ob napadu s te severne strani ni bilo več nevarnosti, da bi partizanom udarili v hrbet.

Po dveh dneh neprestanih bojov so bili branilci že močno demoralizirani. Mine in granate so opravile svoje, prav tisto orožje, ki se ga branilci niso nadejali. Razbiti dimniki, strehe, stropi v župnišču in še zlasti v šoli, so »legionarje« prisilili k pogajanju. Na partizansko stran so poslali ženo mizarja Korošca, vendar do premirja ni prišlo, ker so belogardisti postavljali svoje pogoje, namesto da bi se vdali. Potem je še močneje zagrmelo orožje. Iz župnišča in iz šole so se že umikali civilisti, ženske in otroci in se koplili v hišah na sredi vasi. Bonačeva, Matičičeva in Kravanjeva hiša so jih bile prepolne. Tja, v sredino vasi, se je osredotočil poslednji napor napadalcev. Z nekaj žrtvami na obeh straneh se je postojanka naposled vdala. Med žrtvami je bil tudi partizanski komandir čete in komandant Palčić, ki je končal nesrečno kot žrtev nemške prevare.

Pogled izza zidovja

Belogardisti so doživljali usodo Alcazarja, vendar so še vedno upali v »odrešenje« svojega posvetnega zaveznika – nemškega okupatorja. Kljukasti križ, ki je veljal pred desetimi leti spodtiko slovenskih katolikov, je bil sedaj zravnjan. Pozabili so tudi na preganjanja duhovnikov na Gorenjskem in Stajerskem... Poslej so se borili za »Veliko Nemčijo«, za »Združeno Evropo«, v kateri bo Slovenija šele prav zaživila. S takimi utvarami so slepili ljudi in sami sebe. Pri tem naj bi jim bog pomagal. Toda stran s takimi razmišljanji...

Partizanske granate vse bolj neusmiljeno pretresajo ozračje... Na podstrešju župnišča obličita dve neeksplozirani granati. Velika nevarnost. Treba jih je zanesti ven, a kako? ... V šoli in v farovžu se podirajo stropi in belijo glave... Civilisti bežijo v kletne prostore, begajo sem in tja ter ječijo... Okolica obeh hiš ob cerkvi je zelo načeta, ves prostor je že navrtan od udarcev granat in min, drevesa so okleščena, razdejana je vodovodna mreža, preti žeja... Pustošenje vsepovsod... A branilci se ne vdajo... Za tolažbo skrbi skupina štirih duhovnikov (Turk, Femc, Kalan, Pogačnik), ki pomirjajo vreščče glasove žensk in jokajoče nedolžne otroke, ki so jih branilci spravili za obzidje in morajo trpeti za grehe svojih očetov. Na drugi strani robantijo vojaški »strokovnjaki«, ki nočejo priznati poraza. Molitev se meša s kletvijo... Sla po življenju se upira izničenju, misel obrača v onostranstvo... Granate in mine se ne zmenijo za jadikovanje. Neusmiljeno udarjajo po strehah, vrtajo zidovje in krušijo omet. Prah napolnjuje prostore, zadah po smodniku prepreda zrak do zadušljivosti. Klic po smrti in obupanost rahlja obrambno moč in krha še zadnjo trohico morale...

V poslednjem hipu se bojovníki prebijajo v središču vasi. Najprej otroci, ženske in drugi civilisti, med njimi duhovniki. V glavnih objektih okoli cerkve je utihnilo orožje. Toda v brezupu še iščejo rešitev. A vse je zaman, kajti ladja se potaplja... Krmarji so skrušeni nad svojo usodo...

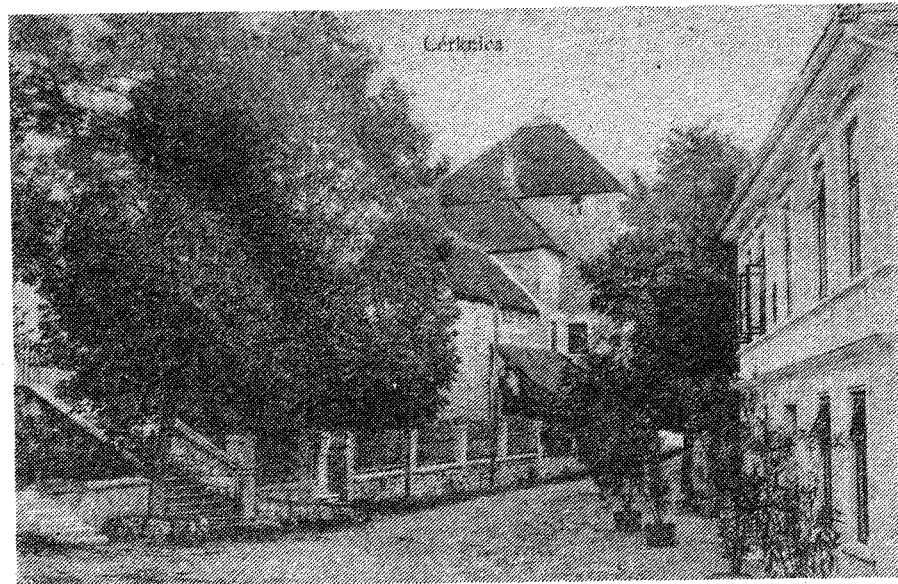
Z belo zastavico prihaja iz ruševine ves bled in zaprašen od ometa dr. Pogačnik, selezijski duhovnik, ki se je iz Cerknice umaknil pod belogardistično zaščito, morda za pogajanje še najbolj primerna osebnost. Prišel je do partizanskega vodstva s prošnjo naj bi takoj prenehali z ognjem in naj bi bili do ujetnikov usmiljeni in prizanesljivi. Da, odpustiti je božja zahteva in človeška krepost. Nekako tako piše v svetem pismu, a za »Kristusove vojščake« prej to ni veljalo...

Počasi so drug za drugim prihajali belogardistični ujetniki in se sklonjenih glav koplili na odrejenem mestu pod košatimi drevesi med župniščem in šolskim poslopjem. Kaplan Boris Femc, ki je bil tudi med ujetniki in se je pozneje pred vojaškim sodiščem v Kočevju »izmazal«, je leto dni kasneje zapisal:

»... Bili smo torej zajeti, zaprti, strti, izdani, premagani, prevarani in smo se morali podati tolovajski oblasti na milost in nemilost...«

In dalje:

»... Večkrat me kdo vpraša: Zakaj niste bežali, ko je bil še čas, in zakaj niste naredili izpada?«

Skozi okno Zagorjanove hiše (na desni) je proti novi cesti mitraljezec Jože Telič pošiljal rafale.

(Se nadaljuje)

Anka Krpan
Osnovna šola Solkan

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Piše: Silvo Teršek

Bremena krepijo mladost

Miroslav Ulčar

Pomenek s kolegom, ki ga srečaš pred prehodom za pešce, na stopnišču med potjo do urada ali pač tam, kjer se dan za dnevom sukljajo službene poti, je največkrat, če sploh je, le rahlo obarvan. In kadar nanese, da skleneš njegovo podobo zarisati z nekaj odstavki, spoznaš, da je bila vednost le vtis.

Ob prvem vprašanju sva se zamislila oba; o čem razmišlja človek, kadar ni vprežen v voz vsakdanjih obveznosti. Predvsem premalo kaj razmišlja. On? Ob glasbi, tisti, ki so jo napisali romantični skladatelji. Razmišlja recimo o reviji, za katero dela deset let. Razmišlja o tem, kako bi »Našo obrambo« kar najbolj približali krajevnim skupnostim in organizacijam združenega dela. Romantika? Človek ni programirani stroj, ki mu daš ali vzameš kar te je volja v določenem trenutku. Slej ko prej ostaja podoba precej ostro zarisanega smisla. V slehernem posamezniku gre za nekakšno revolucijo, za iskanje samega sebe v njej.

»Revolucija? Zdaj moram razmisliti...! Prav gotovo gre za vselej pozitiven proces spreminjanja obstoječega stanja. Tako je v vojni, tako je pri spreminjanju družbenih razmer, kjer se zavrže zastarelo in nazadnjaško. Revolucija danes je spreminjanje vsakodnevnih razmer oziroma iskanje boljšega v medsebojnih odnosih. Revolucija ima brez števila področij in nalog, ki jih je treba dograjevati. Zdaj morava seveda govoriti o ljudeh. Jaz srečujem dve vrsti ljudi. V službi samozavestne, optimistične in delovnim nalogam predane, ki s svojo zavzetostjo za konkretno reševanje vprašanj dokazujejo vitalnost in pravilnost v naši družbi začrtane in uresničevane poti. Med njimi je seveda največ mladih rezervnih vojaških starešin in družbenopolitičnih delavcev.

V privatnem življenju, tega si ne znam razložiti, pa pogosto naletim na nergače, nezadovoljneže in večne kritizerje. Včasih se vprašam, če ne tiščijo vame, ker vedo za moj poklic. Mladi so, morda željni besednih spopadov ali celo iskrene

nega prepričevanja. Prenekateri med njimi se kritikastrsko obregnejo ob vsak družbeni dogodek. S svojim prepričanjem dokazujejo popolni oporunizem; tudi s svojimi dejanji. Mar so jim le osebne koristi, na drugi strani pa ostro kritizirajo družbenopolitične delavce, ki po njihovem mnenju živijo preveč udobno.«

Vselej je mladost nosila najtežja bremena. Z njimi se je krepila in postajala močnejša. Družbenopolitične odgovornosti so tudi del takšnih bremen. Pa vendar si mlad človek sem in tja zaželi, da bi bil starejši, bolj izkušen. Morda bi rešil nalogo vsaj za odtenek uspešneje, manj zaletavo. Seveda gre ob vsem tem tudi za značaj. Ni ga težko razumeti, ko gnete srd nad slamnatimi govorniki. Nekateri dajejo vtis, da bi zboleli, če se ne bi na vsaki seji oglasili vsaj za nekaj minut, bolj sebi v zabavo, kot zaževati v korist. Pa ti začnejo: veste, stvar ne poznam pa vendar mislim, da bi morali...!

Doma je z Jesenic. Šest let se je dan za dnevom vozil s Kranjske gore na delo v Ljubljano. Novinarstvo mu je sedlo pod kožo. Začetno navdušenje do tega poklica, ki se je v prenekaterem spremenilo v odpor, je raslo. Romantične predstave o boemih, ki hodijo od kavarne do gostilne, klepetajo s prijatelji ter to in ono zapišejo v časnik, kjer si grade popularnost, se je kmalu osvobodil. Spoznal je, da je novinarstvo trdo garanje, da pa je dobro opravljeno delo najslajše zadovoljstvo. In če se zgodi, da z delom prebiješ povprečnost, da v sredini, za katero živiš, pripomoreš k splošnim koristim, postaneš srečen. Za našo srečo pa je bilo veliko narajenega.

Zdaj klepetava o časih, ko je služil vojaški rok, med graničarji. Od tam so ga poslali za prevajalca v uredništvo Fronta v Beograd. Že pred tem je prevajal dela iz angleškega, francoskega in italijanskega jezika. Čez čas so ga poklicali v Ljubljano, kjer je začela izhajati revija »Naša obramba«.

Pred nekaj meseci je postal Miro Ulčar odgovorni urednik te revije, ki

bi ji danes kaj lahko pritačnili pojem fenomena v slovenskem revijalnem prostoru in ki je v teh dneh slavnostno praznovala svojo desetletnico.

»... Fenomen? Revija »Naša obramba« se je samo znala s svojo vsebinsko zasnovno prilagoditi zahtevam, ki jih je prinašalo podružbljanje splošne ljudske obrambe. Revija je pač spremljala dognanja in razvoj na tem področju. Vsem dejavnikom s področja splošne ljudske obrambe je dajala gradivo, ob čigar pomoči so se usposabljali. Danes ima naklado 125.000 in še vedno sledi paroli - »Našo obrambo v vsako hišo!«. V nekaterih občinah je naročenih na revijo že sedemdeset odstotkov vseh družin. To pa so naši skupni uspehi...!«

Nastavim nekaj vprašanj kot pasti, v katere bi ujel njegovo privatnost pa mi vselej uide na delovne poti. Po njih začne stopati v ranem jutru in ne da bi jih do konca prehodel, ga ujame pozen večer. Je eden izmed redkih, ki pozna slovensko vojaško terminologijo in nalog s tem v zvezi je vselej dovolj. Zgodi se torej, da mora človek kar neka-ko pozabiti, da se je rodil sredi smučarskih krajev, med ljudmi, ki so po rodu planinci in veseljaki. Ostane, da se greješ ob navdušenju tistih, ki se prirojeni vračajo z najvišjih vrhov ali zasneženih pobočij. Je to zasvojenost z delom?

»... Ob svojem delu in načinu življenja sem srečen, a ne tudi prepričan, da je tak način za zdravje najbolj koristen. Toda mnogo je mladih ljudi, ki jih delo manj obremenjuje pa kljub temu nezdruvo živijo. Rad imam glasbo, rad imam svet knjig in sem ponosen na svojo knjižnico. Toda predvsem imam rad ljudi. Samo sredi njih se lahko iskreno razveselim pa tudi planem v jezo, do katere je še krajša pot. Držim pa se načela, da se nikoli ne vtikam v privatne zadeve ljudi in da želim tudi sam tovrstni počitek. Tudi nimam časa, da bi v svoji okolici odkrival iskrene prijatelje in tiste, ki si natikajo takšne podo-ke. Kadar že to počnem, iščem v ljudeh samo dobro.«

Tito hoče borce

»Malo je, če rečemo, da je Titova ideja o kolektivnem vodstvu in enoletnem mandatu na vseh nivojih in v sleherni družbeni pori epohalna zamisel,« piše književnica Florika Štefan v zadnji številki Književnih novin.

»Težko je najti besedo, s katero bi izrazili ustvarjalno energijo, ki jo nosi s seboj ta Titova ideja. Zgodovina jo bo, bržkone, poiskala, kakor jo je našla za leto 1941, za leto 1948, za delavsko samoupravljanje, za neuvrščeno, za delegatski sistem. Ta misel je dojeta in sprejeta so jo vsi narodi in narodnosti Jugoslavije. Dojel jo bo, če jo bomo uresničili tako, kot jo je izrazil Tito, tudi ves svet.

Titovi epohi niso potrebni voditelji in birokrati. Niso ji potrebni podaniki in uradniki. Tito hoče ustvarjalce in revolucionarje. Ustvarjalce in borce, za vsako ped svobodno in neodvisno domovino. Za vsako delovno in samoupravno mesto, za vsako osnovno organizacijo združenega dela. Da bo politika orodje v rokah vseh. Za vsak dan. Za sedanjost. Za prihodnost.

Prisluhnimo tej prihodnosti, zapornimo si in pospešimo njene udarce. Rojeva se pred našimi očmi. Prisostvujemo in sodelujemo v njenem naznanilu.«

VEČERNJE NOVOSTI -
16. januarja 1979

Resno opozorilo

CK ZKJ opozarja na nekatere nevarne pojave v družbenem življenju. Če bi se razraščali nenadzorovano, bi lahko ogrozili politično stabilnost in napredek. Nezaželeni tokovi v gospodarstvu in povečana inflacija so odsev nedoslednosti, spogledovanja s preživelim sistemom in posledica premalo organizirane in dosledne akcije na vseh ravneh za afirmacijo dogovorjenih stališč in smernic. Takšno oceno smo zadnje dni večkrat slišali tudi v telesih slovenske partije.

Prevladuje torej kritikaška ustvarjalna misel, ki presega obstoječe stanje. Odlika komunistov naj bi se tudi tokrat izrazila v sposobnosti, da se dvignejo nad posamezne ozke interese, da vidijo celoto, da zakrmarijo, če je treba, tudi proti toku. Z vselej jasno revolucionarno perspektivo je moč vzvaloviti mirno vodo samozavoljstva, nekritičnosti, neodgovornosti in predajanja utvaram, da lahko zgolj z resolucijami in s forumskim delom spreminjamo življenje.

DELO - 20. decembra 1978

Zaupanje delavcev

Miran Potrč, podpredsednik republiškega sveta zveze sindikatov Slovenije:

- Sindikati moramo vedno delati tako, da bodo delavci odločali sami. To je prva, ena od najtežjih in najodgovornejših nalog. Nismo organizacija, ki bi odločala v imenu delavcev. Smo družbenopolitična organizacija in torej ne nabirahnik za ozke in nevelovite interese.

V sindikatih zadnje čase veliko govorimo o ključnih nalogah, kar pa seveda ne pomeni, da smemo pozabiti na reševanje vsakodnevnih drobnih problemov delavcev ali jih odrihati na stran. Pri svojem delu moramo najti take oblike dela, da bomo res organizacija delavcev, da bodo imeli delavci v nas zaupanje, da bomo čutili

kaj in kako mislijo, kakšni so njihovi problemi. To pa je mogoče le, če bo v našem delu čim manj forumskega delovanja, če nam bo uspelo vzpostaviti stalne stike ter pretok informacij od delavcev do organov in nazaj.

VEČER - 16. januarja 1979

Napačni vrstni red

Od štiridesetih prošelj za sprejem v delovno razmerje, naslovljenih na eno izmed novosadskih delovnih organizacij, je iz več kot desetih razvidno, da so bili prosilci prej sprejeti v zvezo komunistov kot v mladinsko organizacijo. Čeprav gre za čas, ko se tovrstnemu redu ni posvečala posebna pozornost, ta podatek ne smemo zanemariti, saj beležimo takšne pojave tudi še danes. Še se dogaja, da postanejo posamezniki člani zveze komunistov brez predhodnega angažiranja na področju družbenopolitičnega dela in ne da bi bili člani zveze socialistične mladine. Prav mladinska organizacija pa nudi priložnost, da se mladi ljudje izkažejo. Že davno je bilo sprejeto, da biti dober in prizadeven delavec ni edina kvaliteta, ki vodi v sprejem v zvezo komunistov. Rdečo knjižico je treba »zaslužiti« tudi zunaj delovnega mesta, s popolno prisotnostjo mladega človeka v vseh dogajanjih - v njegovi sredini, z njegovim sodelovanjem v razpravah in odločitvah. Mladinska organizacija je dolžna spremljati angažiranje svojega člana in ga šele na osnovi teh kvalitet predlagati za sprejem v zvezo komunistov.

Bilo bi povsem napak, če danes, ko so te opredelitve potrjene na najvišjih srečanjih mladih, le-teh ne bi spoštovali, piše »Dnevnik«.

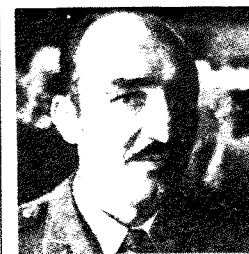
BORBA - 16. januarja 1978

Zunaj meja naše domovine

Statistika pravi, da je danes okoli 40.000 mladih Jugoslovancev v zahodni Evropi - predvsem v ZR Nemčiji, Franciji in Avstriji - zajetih v tako imenovanem »dopolnilnem pouku«, ki traja dve do pet ur tedensko in poleg materinega jezika zajema svojevrstni kolaž zgodovine, zemljepisa, družbenopolitične ureditve... Na žalost še enkrat toliko otrok ne obiskuje te šole in se izobražuje izključno v tujem jeziku.

NIN - 16. decembra 1978

Podvig vojaka - 1978

Božidar
Petrović
iz Titograda

Več kot prepričani smo, da je plaket »Podvig vojaka 78«, ki sta jo uredništvo »Borbe« in politična uprava zveznega sekretariata za narodno obrambo podelila kapetanu Božidaru Petroviću iz Titograda, prišla v prave roke. Zato ker je človek, kakor je rekel glavni urednik »Borbe« Marko Lolić, bil in ostal največja vrednota naše družbe in naše armade. Toda: Če nekdo tvega življenje, da bi rešil letalo, ki bi ga moral po navodilu in zato, da si reši življenje, zapustiti - je to hrabrost, ki zasluži največje občudovanje in priznanje.

MLADOST - 29. decembra 1978

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG